

📄 Käännösartikkeli

Uusi katse julkisuuteen¹

Vallitsevan demokratian arvostelua

Yhdysvalloissa lyödään nykyisin paljon rumpua ”liberaalin demokratian riemuvoitosta” ja jopa ”historian lopusta”.² Omassa nykydemokratiassamme riittää kuitenkin yhä arvosteltavaa, joten myöhäiskapitalististen yhteiskuntien demokratian rajoja ja rajoituksia kartoittava kriittisen yhteiskuntateorian projekti pysyy jatkuvasti tärkeänä. Minusta se näyttää käyneen itse asiassa entistäkin tärkeämmäksi ajankohtana, jolloin ”liberaalia demokratiaa” tyrkytetään sosiaalisista järjestelmistä oivallisimpana neuvostoliittotyypisistä valtiososialismista, latalaisen Amerikan sotilasdiktatuureista ja eteläisen Afrikan rotuhallintojärjestelmistä irtautuville maille.

Ne meistä, jotka tuntevat velvollisuudekseen rakentaa teoriaa myöhäiskapitalististen yhteiskuntien demokratian rajoituksista, löytävät Jürgen Habermasin tuotannosta korvaamattoman apuneuvon. Tarkoitan käsitettä ”julkisuus”, jonka hän kehittänyt alun perin vuonna 1962 ilmestyneessä kirjassaan *Julkisuuden rakennemuutos* (Habermas 1962) ja josta hän ei myöhemminkään ole luopunut vaikka onkin asemoinut sitä uudelleen.³

Habermasin idean poliittinen ja teoreettinen merkitys on helppo selittää. Hänen julkisuuskäsitteensä avulla voidaan välttää erinäisiä epäselvyyksiä, jotka ovat vaivanneet edistykellisiä yhteiskunnallisia liikkeitä ja niihin kytkeytyviä poliittisia teorioita. Esimerkiksi sosialistisen ja marxilaisen perinteen hallitseva siipi ei ole koskaan osannut ottaa täysin huomioon voimalatausta, joka sisältyy siihen, että kansalaiskeskustelun ja kansalaisten yhdistystoiminnan julkinen areena on erillään valtiokoneistosta. Tämä perinne lähti aivan liian usein siitä, että talous saadaan sosialististen kansalaisten valvontaan ottamalla se valtion haltuun. Näinhän ei tietenkään ollut. Päinvastoin keskustelu- ja yhdistysjulkisuuden sulauttaminen valtiokoneistoon vakautti kehityskulkuja, joissa sosialistinen unelma laitostui autoritaariseksi, valtiojohtoiseksi muodoksi osallistuvaan demokratiaan pohjautuvan muodon sijasta. Tulos pani koko sosialistisen demokratian idean vaakalaudalle,

Myös nykyfeminismissä törmää ajoittain vastaavantapaiseen, jos kohta tähän asti historiallisesti vähemmän kohtalokkaaseen ja varmasti vähemmän traagiseen epäselvyyteen. Tämä epäselvyys johtuu siitä, että käytetään samaa termiä – ”julkisuus” – kuin Habermas, mutta merkityksessä, joka on epätäsmällisempi ja hyödyttömämpi kuin Habermasin sille antama merkitys. Monet feministit viittaavat tällä termillä kaikkien koti- tai perhepiiriin ulkopuoliseen. Näin käytettynä ”julkisuus” sulauttaa yhteen ainakin kolme analyttisesti erillistä ilmiötä: valtion, palkkatyön virallistalouden ja julkisen keskustelun areenat.⁴ Asiaa ei pidä käsittää niin, että näiden kolmen seikan sulauttaminen yhteen on vain teoreettinen kysymys. Päinvastoin sillä on käytännön poliittisia seurauksia muun muassa silloin, kun naisvihamielisiä kulttuuriesi-

tyksiä vastustavat kampanjat samastetaan valtion harjoittamaan sensuuriin tai kun kamppailua kotitöiden ja lastenhoidon yksityisyyden vähentämisen puolesta pidetään tienä niiden tavaroitumiseen. Kummassakin tapauksessa hämärtyy kysymys siitä, edistääkö sukupuolta koskevien asioiden alistaminen markkinavoimille ja/tai hallinnoivalle valtiolle naisten vapautumista.

Idea ”julkisuudesta” Habermasin mielessä on käsitteellinen väline, joka voi auttaa ylittämään tällaisia pulmia. Se kuvaa nyky-yhteiskuntien teatteria, jossa poliittista osallistumista toteutetaan puhuen. Se on tila, jossa kansalaiset pohtivat keskustellen yhteisiä asioita. Se on siis sanallisen kanssakäymisen vakiintunut areena. Tämä areena on käsitteellisesti erillään valtiosta. Itse asiassa valtiota voidaan periaatteessa arvostella tuolla arenalla tuotettavissa ja kiertävissä diskursseissa. Julkisuus Habermasin mielessä on käsitteellisesti erillään myös virallistaloudesta. Suhteet siellä ovat markkinasuhteiden sijasta keskustelusuhteita. Se on väittely- ja keskusteluareena; ei tori, jolla myyjät ja ostajat käyvät kauppaa. Tämä julkisuuskäsite pitääkin demokratian kannalta olennaiset erot valtiokoneiston, talousmarkkinoiden ja demokraattisten yhteenliittymien välillä selvinä.

Näistä syistä tämän artikkelin perusasettelu on, että jokin sellainen kuin Habermasin idea julkisuudesta on välttämätön kriittiselle yhteiskuntateorialle ja demokraattiselle poliittiselle käytännölle. Lähden siten siitä, ettei mikään yritys ymmärtää vallitsevan myöhäiskapitalistisen demokratian rajoituksia voi onnistua, ellei se ota tuota ideaa varteen tavalla tai toisella. Mielestäni sama pätee kipeästi kaivattuihin rakentaviin pyrkimyksiin luoda vaihtoehtoisia demokratiamalleja.

Väitän siis, että yleinen ajatus julkisuudesta on välttämätön kriittiselle teorialle, mutta väitän toisaalta, että Habermas ei ole hionut tätä ideaa täysin tyydyttävään muotoon. Katsonkin, että hänen julkisuuserittelynsä on alistettava erinäisten kriittisten tarkastelujen kohteeksi ja että sitä on kohennettava sieltä täältä, jotta sen pohjalta voitaisiin luoda käypä käsite vallitsevan demokratian rajoituksia koskevan teorian kehittämiseksi.

Muistettakoon, että *Julkisuuden rakennemuutoksen* alaotsikko on *Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta*. Habermas tutki julkisuuden yhden historiallisesti erityisen ja rajoittuneen muodon nousua ja tuhoa. Tätä muotoa hän kutsui ”porvarillisen julkisuuden liberaaliksi malliksi”. Pyrkimyksenä oli tunnistaa tämän julkisuustyyppin mahdollistaneet ehdot ja kartoittaa niiden taantuminen. Hän päätyi kantaan, että 1900-luvun loppupuolen ”hyvinvointivaltiollisen massademokratian” muuttuneissa oloissa julkisuuden porvarillinen tai liberaali muoto ei enää ole toteutettavissa. Julkisuusareenan kriittisen tehtävän pelastamiseksi ja demokratian vakiinnuttamiseksi tarvitaankin jotain uutta julkisuusmuotoa.

Outoa kyllä, Habermas ei syventynyt kehittämään julkisuudelle uutta jälkiporvarillista mallia. Sitä paitsi hän ei arvioinut kriittisesti ja selvästi erinäisiä porvarillisen mallin perustana olevia kyseenalaisia oletuksia. *Julkisuuden rakennemuutoksen* sulki-essamme olemmekin jääneet vaille sellaista julkisuuskäsitystä, joka erottuisi riittävästi porvarillisesta julkisuuskäsitteestä, jotta se voisi palvella nykyhetken kriittisen teorian tarpeita.

Tämä joka tapauksessa on teesi, jota aion artikkelissani pohtia. Perustellakseni oman kantani etenen seuraavasti. Avaan ensimmäisen jakson rinnastamalla Habermasin kuvauksen julkisuuden rakennemuutoksesta sellaiseen, joka on mahdollista koota revisionistisen historiankirjoituksen joidenkin viimeaikaisten tuotosten poh-

jalta. Nostan sitten esiin neljä olettamusta, joihin Habermasin kuvauksen mukainen porvarillinen julkisuuskäsitys pohjautuu ja jotka tämä uusi historiankirjoitus kyseenalaistaa. Seuraavassa neljässä jaksossa käyn kunkin olettamuksen yksitellen läpi. Lopuksi punon lyhyessä päätelmäjaksoissa yhteen joitakin tämän kriittisen tarkastelun juonteita, jotka viittaavat vaihtoehtoiseen, jälkiporvarilliseen julkisuuskäsitykseen.

Julkisuus: vaihtoehtoisia historioita, kilpailevia käsityksiä

Aloitan hahmottelemalla Habermasin julkisuuden rakennemuutoskuvauksen joitakin avainkohtia. Hänen mukaansa julkisuuden idea on, että joukko "yksityishenkilöitä" kokoontuu keskustelemaan "julkista" tai "yhteistä etua" koskevista asioista. Tämä idea vahvistui ja toteutui Euroopassa sitä mukaa kuin "porvarillisia julkisuuksia" rakentui yksinvaltaisten valtioiden vastapainoksi. Nämä julkisuudet pyrkivät välikäsiksi "yhteiskunnan" ja valtion välille ja saattamaan valtion "julkisuuden" kautta tilivelvolliseksi "yhteiskunnalle". Ensi alkuun tämä tarkoitti vaatimusta, että valtion on annettava tietoa toiminnastaan, jotta sen toimet voitaisiin alistaa kriittisen tarkastelun ja "julkisen mielipiteen" voiman kohteeksi. Sitten se tarkoitti "kansalaisyhteiskunnan yleisenä etuna" pidettyjen seikkojen välittämistä valtion piiriin lain takaaman sananvapauden, vapaan lehdistön ja vapaan yhdistystoiminnan muotojen ja lopulta edustuksellisen hallinnon eduskuntalaitosten kautta.

Siten julkisuuden idea merkitsi yhdellä tasolla laitostunutta mekanismia, joka tekisi poliittisesta herruudesta "järjen herruutta" saattamalla valtion tilivelvolliseksi (joillekin) kansalaisille. Toisella tasolla se tarkoitti omanlaistaan sanallista vuorovaikutusta. Tältä osin julkisuus tarkoitti julkisia asioita koskevan rajoittamattoman järkipärisen keskustelun ihannetta. Keskustelun oli määrä olla avoin, niin että siihen voivat osallistua kaikki. Puhtaasti yksityisten etujen ajamista ei sallittu eikä arvoasemia otettu lukuun. Keskustelijoiden olikin määrä osallistua pohdiskeluun tasavertaisina. Lopputuloksena tällaisesta keskustelusta syntyi "julkinen mielipide" eli vahvassa mielessä yksituumaisuus yhteisestä hyvästä.

Habermasin mukaan porvarillisen julkisuuskäsityksen utooppiset mahdollisuudet eivät toteutuneet käytännössä koskaan täydelleen. Erityisesti vaatimus kaikkien osallistumisesta toteutui hyvin puutteellisesti. Edelleen porvarillinen julkisuuskäsitys perustui sosiaaliseen järjestykseen, jossa valtio erottui tarkkarajaisesti uudesta, yksityisestä markkinataloudesta. Tätä "yhteiskunnan" ja valtion selvää eroa pidettiin perustana "yksityisedut" ylittävälle julkiselle keskustelumuodolle. Nämä edellytykset kuitenkin murenevivat, kun myös muut kuin porvarilliset kerrostumat astuivat julkisuuteen. Tällöin etualalle nousi "työväenkysymys", luokkataistelu jakoi yhteiskunnan ja julkiso pirstoutui joukoksi kilpailevia eturyhmiä. Katumielenosoitukset, kabinetit ja yksityisetujen välillä hierotut kompromissit korvasivat järkipärisen keskustelun yhteisestä hyvästä. Lopulta "hyvinvointivalttiollisen massademokratian" syntyessä yhteiskunta ja valtio kietoutuivat vastavuoroisesti toisiinsa, jolloin julkisuus valtion kriittisenä tarkasteluna syrjäytyi suhdetoiminnan, massaviestimissä näyteltyjen esitysten sekä yleisen mielipiteen tehtailun ja manipuloinnin tieltä.

Rinnastetaan näin hahmoteltu Habermasin kuvaus vaihtoehtoiseen kuvaukseen. Kokoan sen viimeaikaisen revisionistisen historiankirjoituksen tarjoamasta aineksesta. Lyhyesti: tutkijat kuten Joan Landes, Mary Ryan ja Geoff Eley katsovat, että Haberma-

sin kuvaus ihanoi liberaalia julkisuutta. He väittävät, että kaikesta julkisuus- ja avoimuusretoriikasta huolimatta tuolloinen ”valtajulkisuus” perustui moniin olennaisiin rajoituksiin tai itse asiassa rakentui näistä rajoituksista.

Landesin mukaan keskeisin rajoitustekijä oli sukupuoli. Hän väittää, että Ranskan uuden tasavaltalaisen julkisuuden eetos rakennettiin tietoisesti vastakkaiseksi naisystävällisemmälle salonkikulttuurille, jonka tasavaltalaiset leimasivat ”keinotekoiseksi”, ”epämiehekkääksi” ja ”ylhäisölliseksi”. Sen asemesta edistettiin uutta, tylyn yksinkertaista julkisen keskustelun ja käyttäytymisen tyyliä, jota pidettiin ”järkiperäisenä”, ”tehoavana” ja ”miehekkäänä”. Tällä tavoin maskuliinisia sukupuolirakenteita pystytettiin tasavaltalaisen julkisuuskäsityksen ytimeen, jonne rakentunut logiikka johti jakobiinihallinnon huippukaudella naisten sulkemiseen virallisen poliittisen elämän ulkopuolelle. (Landes 1988.) Tässä tasavaltalaiset ammensivat klassisesta perinteestä, jonka mukaan naiseus ja julkisuus eivät sovi yhteen. Tuon perinteen syvyyttä osoittaa etymologinen yhteys termien ”public” ja ”pubic” välillä – graafinen jälki siitä tosiseikasta, että vanhalla ajalla julkisesti saivat puhua vain henkilöt, joilla oli penis. (Vastaavanlainen kytkös on muuten säilynyt sanojen ”testimony” ja ”testicle” välisessä etymologisessa yhteydessä.)⁵

Landesin kantaa laventaen Geoff Eley väittää, että ulossulkemistoimet olivat olennaisia paitsi Ranskan myös Englannin ja Saksan liberaaleille julkisuuksille ja että kaikissa näissä maissa sukupuolisyrijintä kytkeytyi muuhun, luokkien syntyprosessista kumpuavaan syrjintään. Kaikissa näissä maissa liberaalia julkisuutta ruokkinut maa-perä oli hänen mukaansa ”kansalaisyhteiskunta”, vapaaehtoisyhdistysten uusi, nousussa ollut koostuma, joka syntyi sittemmin ”seurojen aikana” tunnetulla kaudella. Tähän hyväntekeväisyys- ja kansalaisyhdistysten sekä ammatillisten ja kulttuuristen klubien verkostoon ei kuitenkaan päässyt kuka tahansa. Päinvastoin se oli porvarillisen mieskerrostuman areena, harjoitusmaasto ja lopulta valtapesäke. Nuo miehet olivat alkaneet nähdä itsensä ”yleiseksi luokaksi”, ja he valmistautuivat osoittamaan hallitsemiskelpoisuutensa.

Siten kansalaisyhteiskunnalle ja siihen kytkeytyvälle julkisuudelle muokkautui oma erottuva kulttuurinsa osana porvarillisen luokan muotoutumiskehitystä. Tuon kulttuurin käytännöt ja eetos olivat ”erottelevia” merkitsijöitä Pierre Bourdieun mielessä (Bourdieu 1984), tapoja määritellä nouseva eliitti ja erottaa se yhtäältä vanhemmista ylhäisöeliiteistä, jotka se halusi syrjäyttää, ja toisaalta kansan tai alhaisen eri kerrostumista, joita se halusi hallita. Tämä erottautumiskehitys auttaa selittämään lisäksi liberaalia julkisuutta luonnehtineen seksismin kärjistymisen. Uudet, naiseuden kotipiiriin velvoittavat sukupuolinormit sekä julkisuuden ja yksityispiirin jyrkkä erottaminen osoittavat avainmerkitsijöinä porvariston eroa niin ylemmistä kuin alemmistakin kerrostumista. Tämän porvarillisen projektin lopullista onnistumista osoittaa se, että nämä normit ovat sittemmin nousseet vallitseviksi. Yhteiskunnan laajat piirit ovat hyväksyneet ne joko vapaaehtoisesti tai pakosta. (Eley 1992; ks. myös Davidof & Hall 1987.)

Asiaan liittyy melkoista ironiaa, jota Habermasin kuvaus julkisuuden noususta ei täysin tavoita⁶: kaikkien mukaanpääsyä, järkiperäisyyttä ja arvohierarkioiden ylittämistä kerskuen rummuttavaa julkisuuskäsitteitä itseään hyödynnetään erottautumisstrategiana. Tämä ironia ei toki itsessään eikä itsestään vaaranna julkisuuskäsitteitä, jota voidaan hyödyntää ja on hyödynnettykin eri lailla eri oloissa ja yhteyksissä. Joka tapauksessa ironia vihjaa siihen, että julkisuuden ja arvoaseman suhde on

mutkikkaampi kuin Habermas antaa ymmärtää. Keskusteluareenan julistaminen olemassa olevat arvoasemat huomiotta jättäväksi ja mitätöiväksi tilaksi ei vielä tee siitä sellaista.

Pulmana ei ole vain se, että Habermas ihannoii liberaalia julkisuutta, vaan myös se, että hän ei ota huomioon muita, liberaalin julkisuuden kanssa kilpailevia epäporvarillisia julkisuuksia. Tai pikemminkin: koska hän ei ota huomioon näitä muita julkisuuksia, hän lankeaa ihannoimaan liberaalia julkisuutta.⁷ Mary Ryan osoittaa joukon tapoja, joita käyttäen 1800-luvun pohjoisamerikkalaiset, eri luokkia ja etnisyyksiä edustavat naiset rakensivat pääsyreittejä julkiseen poliittiseen elämään, vaikka heidät olikin suljettu valtajulkisuuden ulkopuolelle. Porvarilliset eliittinaiset rakensivat vaihtoehdoisen, vain naisille tarkoitetuista vapaaehtoisjärjestöistä – muun muassa hyväntekeväisyisyhdistyksistä ja moraalin kohennukseen tähtäävistä seuroista – rakentuvan vastakansalaisyhteiskunnan. Joiltain osin nämä yhdistykset jäljittelivät näiden naisten isien ja isoisien pystyttämiä, vain miehille tarkoitettuja järjestöjä, mutta toisilta osin naiset loivat kekseliäästi uutta hyödyntäessään siihen saakka olemattomasti ”yksityistä” kotielämän ja äitiyden kieltä nimenomaan ponnahtauslautana julkiseen toimintaan. Samaan aikaan jotkut vähemmän etuoikeutetut naiset pääsivät julkiseen elämään osallistumalla miesten hallitsemiin työväenluokan prostitutoimiin niitä tukevassa roolissa. Edelleen katumielenosoitukset ja paraatit tarjosivat joillekin naisille mahdollisuuden julkiseen osallistumiseen. Lopuksi naisten oikeuksien ajajat vastustivat julkisesti naisten sulkemista ulos valtajulkisuudesta ja sukupuolipolitiikan yksityistämistä. (Ryan 1990; 1992.)

Ryanin tutkimus osoittaa, että vaikka muodollinen poliittinen osallistumisoikeus yleisenä äänioikeutena puuttuikin, olemassa oli lukuisia julkiseen elämään johtavia reittejä ja monia julkisuusareenoita. Siten näkemys, että naiset oli suljettu ulos julkisuudesta, osoittautuu ideologiseksi. Se perustuu julkisuuskäsitykseen, joka on vinoutunut luokan ja sukupuolen osalta, sellaiseen, joka hyväksyy porvarillisen julkison väitteen itsestään *ainoana* julkisena kuin väärän rahan. Tosiasiassa Ryanin ja muiden historiankirjoitus osoittaa, ettei porvarillinen julkiso ollut koskaan *ainut* julkiso eikä porvarillinen julkisuus *ainoa* julkisuus. Näet lähes rinnan porvarillisen julkisuuden kanssa syntyi joukko kilpailevia vastajulkisuuksia kuten kansallisia julkisuuksia, talonpoikaisia kansanjulkisuuksia, eliittinaisten julkisuuksia ja työväenluokan julkisuuksia. Kilpailevia julkisuuksia oli siis olemassa alusta pitäen eikä vasta 1800-luvun lopulta ja 1900-luvulta kuten Habermas antaa ymmärtää (Eley 1992).

Paitsi että alusta alkaen on ollut monia kilpailevia julkisuuksia, porvarillinen julkiso oli jatkuvasti kiistasuhteissa muihin julkisoihin. Lähes alusta saakka vastajulkisot vastustivat porvarillisen julkisuuden ulossulkemismormeja ja kehittivät vaihtoehtoisia poliittisia käyttäytymismuotoja ja julkisen puhunnan normeja. Porvarilliset julkisot puolestaan panivat nämä vaihtoehdot pataluhaksi ja pyrkivät tarkoituksella estämään laajemman osallistumisen. Kuten Eley (1992, 306) sanoo, ”julkisuus rakentui alusta pitäen ristiriidan perustalle. Porvarillisen julkison ilmaantumista ei sanellut pelkästään kamppailu yksinvaltaa ja perinteistä esivaltaa vastaan [vaan] se pyrki väistämättä myös rajoittamaan kansan osallistumista.”

Revisionistisen historiankirjoituksen tarjoama kuva porvarillisesta julkisuudesta on yleensä paljon tummasävyisempi kuin Habermasin tutkimuksesta välittyvä kuva. Ne syrjinnät ja ristiriitaisuudet, jotka hänen näkökulmastaan ovat vain satunnaisia sudenkuoppia, kohoavat revisionistisesta näkökulmasta perustaviksi. Tuloksena on

julkisuuden koko merkityksen muuttava hahmon vaihdos. Enää ei voida lähteä siitä, että porvarillinen julkisuuskäsitys oli yksinkertaisesti toteutumatta jäänyt utooppinen ihanne. Se nimittäin oli myös nousevaa luokkavaltamuotoa oikeuttava maskuliinideologinen aate. Eley juontaakin tarinasta gramscilaisen moraalini: porvarillinen valtajulkisuus on laitostunut keino muuttaa poliittisen herruuden luonnetta historiallisesti merkittäväällä tavalla. Tässä muutoksessa pakkoon nojautuva herruusmuoto korvautuu hegemonisella muodolla. Missä edellinen perustuu pääasiassa alistumiseen ylivoimaisen vallan alle, jälkimmäisen perustana on pääasiassa suostumus höystettynä hyppysellisellä pakolla.⁸ Tärkeintä kuitenkin on, että vanhemman muodon tavoin tämä uusi poliittinen herruusmuoto varmistaa yhdelle yhteiskuntakerrostumalle kyvyn hallita muita. Siten valtajulkisuus on ollut ja on edelleenkin pääpaikka sen suostumuksen rakentamiseksi, joka määrittelee uuden, hegemonisen herruusmuodon.⁹

Mitä tästä historiaticulintojen ristiriidasta olisi nyt pääteltävä? Olisiko katsottava, että koko julkisuuskäsite on vain osa porvarillis-maskuliinista ideologiaa – niin vääritynyt osa, ettei se pysty luomaan aitoa valoa vallitsevan demokratian rajoituksiin? Vai olisiko pikemminkin todettava, että julkisuus on hyvä idea, joka valitettavasti ei toteutunut käytännössä, mutta jossa on silti säilynyt jotain vapauttavaa voimaa? Lyhyesti: onko idea julkisuudesta herruuden välikappale vai utooppinen ihanne?

Ehkäpä molempia. Silti ei tosiasiasa kumpaakaan. Väitän, että nämä päätelmät ovat liian pitkälle vietyjä ja jäykkiä tehdäkseen oikeutta käsittelemälleni ainekselle.¹⁰ Niitä kumpaakaan hyväksymättä haluan tarjota hienojakoisemman vaihtoehdon. Väitänkin, ettei revisionistinen historiantkirjoitus romuta ”julkisuuskäsitettä” *sinänsä ja sellaisenaan* – jos ei osoita sitä oikeaksikaan – vaan että se nostaa pohdinnan kohteeksi neljä oletusta, jotka ovat keskeisiä erityiselle, *porvarillis-maskuliiniselle* julkisuuskäsitteelle, ainakin sellaisena kuin Habermas sitä kuvaa. Ne ovat seuraavat:

1. oletus, että julkisuudessa keskustelevat pyrkivät ylittämään arvoasemat ja pohtimaan asioita ”ikään kuin” olisivat yhteiskunnallisesti yhdenvertaisia, toisin sanoen otaksuma, että yhteiskunnallinen tasa-arvo ei ole poliittisen demokratian välttämättömän edellytys;
2. oletus, että kilpailevien julkisuuksien moninaisuuden kasvu merkitsee väistämättä askelta pois laajemmasta demokratiasta, ei sitä kohti, ja että yksi kattava julkisuus on aina parempi kuin moninaisten julkisuuksien verkosto;
3. oletus, että diskurssit julkisuuksissa olisi rajoitettava yhteisen hyvän pohdintaan eli että ”yksityisetujen” ja ”-asioiden” mukaanotto on aina epätoivottavaa, ja
4. oletus, että toimiva demokraattinen julkisuus edellyttää jyrkkää eroa kansalaisyhteiskunnan ja valtion välillä.

Tarkastelen näitä oletuksia seuraavassa yksi kerrallaan.

Avoim pääsy, tasa-arvoinen osallistuminen ja yhteiskunnallinen yhdenvertaisuus

Habermasin kuvaamassa porvarillisessa julkisuuskäsityksessä korostuu sen näkemys itsestään kaikille avoimena ja helppopääsyisenä. Avoimen pääsyn idea onkin julkisuusunormin keskeisiä merkityksiä. Tietenkin tiedämme niin revisionistien historian kuin

Habermasin kuvauksenkin perusteella, että porvarillisen julkisuuden lupaus täydestä avoimuudestaan ei koskaan toteutunut. Ovet poliittiseen osallistumiseen suljettiin kaikilta naisilta luokasta ja etnisyydestä riippumatta sukupuoliperustein, kun taas alhaisomiesten osallistumisen esti omaisuudettomuus. Sitä paitsi värillisiltä naisilta ja miehiltä lyötiin monissa tapauksissa ovet kiinni rotuperustein.

Mitä nämä historialliset tosiseikat nyt merkitsevät sen kannalta, että porvarillisen julkisuuden ihannoima avoin pääsy ei toteutunut käytännössä? Yksi mahdollisuus on päätellä, että ihanne säilyi koskemattomana, koska kuvattu syrjintä voidaan kukistaa. Itse asiassahan sukupuoleen, omaisuuteen ja rotuun perustuva syrjintä on ajan mittaan lakkautettu.

Tämä päätelmä on vakuuttava niin pitkälle kuin se ulottuu, mutta se ei ulotu kyllin pitkälle. Kysymystä avoimesta pääsystä ei voida supistaa kysymykseksi, onko muodollista syrjintää vai ei. Onkin luotava silmäys sanallisiin vuorovaikutusprosesseihin muodollisesti avoimilla julkisuusareenoilla. Palautettakoon mieleen, että porvarillinen julkisuuskäsitys edellyttää arvoasemaerojen huomiotta jättöä. Julkisuuden oli määrä olla arena, jolla keskustelijat ylittäisivät sellaiset piirteet kuin syntymän tai hyvän onnen tuottamat erot ja keskustelisivat keskenään ikään kuin yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti tasavertaisina. Ydinilmaus tässä on ”ikään kuin”. Keskustelijoiden yhteiskunnallista eriarvoisuutta ei poistettu vaan pantiin vain sulkeisiin.

Mutta pantiinko se edes tehokkaasti sulkeisiin? Revisionistisen historiankirjoutuksen vastaus on kieltävä. Sanallista vuorovaikutusta porvarillisessa julkisuudessa ohjasi arvoasemaeroja myötäilevä tyyli- ja käytösetiketti. Epävirallisesti toimivana se työnsi naisia ja alhaisen jäseniä syrjään ja esti heiltä tasavertaisen osallistumisen.

Tässä on siis puhe tasa-arvoisen osallistumisen epämuodollisista esteistä, jotka voivat pysyä voimassa sen jälkeenkin, kun kaikilla on muodollinen ja laillinen oikeus osallistua. Tuttu esimerkki nykyajalta osoittaa, että ne kyseenalaistavat vakavasti porvarillisen julkisuuskäsityksen. Feministinen tutkimus on vahvistanut oireyhtymän, jonka monikin on voinut havaita tiedekuntakokouksissa ja muissa kummastakin sukupuolesta koostuvissa keskusteluryhmissä: miehillä on taipumus keskeyttää naisten puhe useammin kuin naisilla miesten. Miehillä on myös taipumus puhua naisia enemmän: he puhuvat useammin ja pitempään. Naisten puheenvuorot sivuutetaan tai jätetään vastausta vaille useammin kuin miesten. Sen tapaisten kokemusten johdosta, joita tällainen tutkimus raportoi, feministisen poliittisen teorian tärkeä juonne on korostanut, että pohtiva keskustelu, deliberaatio voi toimia herruuden naamiona. Teoreetikot kuten Jane Mansbridge ovat väittäneet, että

poliittisen deliberaation tuoma muutos ”minusta” ”meiksi” voi helposti naamioida hienovaraisia herruusmuotoja. Jopa kieli, jota ihmiset käyttävät järkeillensä yhdessä, suosii tavallisesti yhtä näkökulmaa asioihin ja lannistaa muita. Alistetut ryhmät eivät aina osaa löytää oikeaa ääntä tai oikeita sanoja ajatustensa ilmaisemiseksi ja löytäessäänkin huomaavat, ettei heitä kuunnella. [Heitä] vaiennetaan ja rohkaistaan pitämään toiveensa omana tietonaan, ja [heidän] kuullaan sanovan ”kyllä” kun he tosiasiaa sanovat ”ei”. (Mansbridge 1990, 127.)

Mansbridge panee aivan oikein merkille, että nämä feministiset oivallukset siitä, millä tavoin pohtiva keskustelu voi naamioida herruutta, voidaan ulottaa toisenlaisiinkin – kuten luokka- ja etnisyyssperustaisiin – eriarvoisuussuhteisiin. Onkin pidet-

tävä silmällä tapoja, joilla yhteiskunnalliset eriarvoisuudet voivat saastuttaa pohtivan keskustelun jopa silloin, kun muodollinen syrjintä on lakkautettu.

Minusta porvarillinen julkisuus käsitys törmää tässä todella vakaviin vaikeuksiin. Mikäli yhteiskunnallisten eriarvoisuuksien sulkeisiin pano tarkoittaa, että huolimatta niiden olemassaolosta edetään ikään kuin niitä ei olisi, tämä ei edistä tasa-arvoista osallistumista. Niiden tällainen huomiotta jättö toimii päinvastoin yleensä yhteiskunnan hallitsevien ryhmien eduksi ja alistettujen haitaksi. Useimmissa tapauksissa olisi asianmukaisempaa purkaa eriarvoisuuksien sulkeistus, eli nostaa ne nimenomaisesti esiin – kanta, joka lyö yksiin Habermasin myöhemmän ”kommunikatiivisen etiikan” kanssa.

Erheellinen usko huomiotta jätön tehokkuuteen tuo esiin toisen heikon kohdan porvarillisessa käsityksessä. Se olettaa, että julkisuus on tai voi olla tila sellaiselle vailla erityiseetosta olevalle nolla-asteen kulttuurille, joka voi mahdollistaa piiriinsä täysin puolueettomasti ja yhtä helposti mitä tahansa kulttuurieetosta ilmaisevat asioihin puuttumiset. Tämä oletus ei vastaa tosiasioita – systä, jotka eivät suinkaan ole satunnaisia. Kerrostuneissa yhteiskunnissa epätasaisesti jakautuneesta vallasta nauttivilla ryhmillä on taipumus kehittää arvostukseltaan vastaavasti erilaistuneita kulttuurityylejä. Tuloksena kehittyy vahvoja epämuodollisia paineita, jotka syrjivät alistettujen ryhmien jäsenten panoksia niin arkielämässä kuin valtajulkisuuksissakin.¹¹ Sitä paitsi porvarillisen julkisuuden omalaatuinen poliittinen talous on pikemminkin voimistanut kuin heikentänyt näitä paineita. Näkemysten kiertoa tässä julkisuudessa aineellisesti tukevat viestimet ovat yksityisessä omistuksessa ja niillä tahkotaan voittoa. Siten alistetuilla ryhmillä ei yleensä ole yhtäläistä pääsyä yhtäläisen osallistumisen aineellisiin välineisiin.¹² Poliittinen talous pakottaa siten rakenteellisesti voimaansa, minkä kulttuuri saa epävirallisesti aikaan.

Nämä tarkastelut vakavasti ottavan pitäisi päätyä epäilemään sellaista julkisuus-käsitystä, jonka tarkoitus on ennemminkin jättää rakenteellis-yhteiskunnalliset eriarvoisuudet huomiotta kuin poistaa ne. Kun pohtivaa keskustelua varten tarkoitettut areenat sijaitsevat rakenteellisten herruus- ja alistussuhteiden läpäisemässä yhteiskunnallisessa yhteydessä, on todellakin kysyttävä, voivatko keskustelijat edes periaatteessa harrastaa pohdintaa näillä areenoilla ikään kuin olisivat sosiaalisesti yhdenvertaisia.

Tärkeä seikka tässä on poliittisten laitosten riippumattomuus ympäröivistä yhteiskunnallisista yhteyksistä. Liberalismi pitää politiikkaa itsenäisenä hyvin vakavassa mielessä, mikä erottaa sen joistakin muista poliittis-teoreettisista suuntauksista. Liberaalinen politiikkateoria olettaa, että poliittisen elämän demokraattinen muoto on mahdollista pystyttävä eriarvoisuuksia synnyttävien yhteiskuntataloudellisten ja -sukupuolisten rakenteiden pohjalle. Liberaaleille demokratian pulmana onkin se, kuinka eristää poliittiset prosessit niistä, joita pidetään epä- tai esipoliittisina, vain esimerkiksi taloutta, perhettä tai epämuodollista arkielämää koskevinä. Liberaaleja askarruttaa siis sen aidan vahvistaminen, joka erottaa oletetusti tasa-arvoisia suhteita rakentavat poliittiset laitokset järjestelmäperäisille eriarvoisuussuhteille rakentuvista talouden, kulttuurin ja seksuaalisuuden yhteiskunnallisista järjestelyistä.¹³ Olosuhteiden paino viittaa kuitenkin siihen, ettei pelkästään yhteiskunnallisten eriarvoisuuksien huomiotta jättö riitä luomaan julkisuutta, jossa keskustelijat voivat harrastaa pohtivaa keskustelua yhdenvertaisina. Tasa-arvoisen osallistumisen välttämätön ehto onkin järjestelmäperäisten yhteiskunnallisten eriarvoisuuksien lakkautta-

minen. Tämä ei tarkoita, että kaikilla pitäisi olla täsmälleen samat tulot, mutta se edellyttää sellaista karkeaa yhdenvertaisuutta, joka asetuu poikkitelein järjestelmäperäisesti synnytettyjen herruus- ja alistussuhteiden kanssa. Poliittinen demokratia vaatiikin tuntuvaan yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta – kaikella kunnioituksella liberalismia kohtaan.¹⁴

Tähän mennessä olen väittänyt porvarillista julkisuuskäsitystä pätemättömäksi siltä osin kuin se olettaa, että yhteiskunnallinen yhdenvertaisuus ei ole välttämätön ehto tasa-arvoiselle julkiselle osallistumiselle. Mitä tästä seuraa vallitsevan demokratian kritiikin kannalta? Yksi kriittisen teorian tehtäviä on tehdä näkyviksi tavat, joilla yhteiskunnallinen eriarvoisuus saastuttaa muodollisesti avoimet vallitsevat julkisuudet ja pilaa niiden julkisojen sanallisen vuorovaikutuksen.

Yhdenvertaisuus, erilaisuus ja moninaiset julkisuudet

Tähän mennessä olen tarkastellut ”julkisuuden sisäiseksi” kutsuttavissa olevien, sanallisena vuorovaikutuksena toteutuvien suhteiden laatua ja luonnetta jonkin julkisuuden piirissä. Siirryn nyt tarkastelemaan ”julkisuuksien väliseksi” kutsuttavissa olevia suhteita eli julkisuuksien välisen vuorovaikutuksen luonnetta.

Aloitin muistuttamalla, että Habermasin kuvauksessa painottuu porvarillisen julkisuuden yksiköllisyys, sen käsitys itsestään julkisuutena yksikössä. Habermasin kertomus pyrkii olemaan tältä osin myös uskollinen tuolle käsitykselle. Hänhän sijoittaa muiden julkisuuksien synnyn kehityksen myöhäisvaiheeseen, jossa näkyivät jo pirstoutumisen ja rappeutumisen merkit. Siten tätä kertomusta – kuten itse porvarillista käsitystäkin – ohjaa piiloinen arvottava oletamus, nimittäin että julkisen elämän vakiintunut rajoittaminen yhteen kattavaan julkisuuteen on myönteinen ja toivotava asiantila, kun taas moninaisten julkisuuksien lisääntyminen edustaa poikkeamaa demokratiasta, ei etenemistä sitä kohti. Tarkoitukseni on nyt tutkistella tätä normatiivista oletamusta. Puntaroin tässä alaluvussa yhden kattavan julkisuuden ja moninaisten julkisuuksien suhteellisia ansioita kahdentyyppisissä, yhtäältä kerrostuneissa ja toisaalta tasa-arvoisissa ja monikulttuurisissa nyky-yhteiskunnissa.¹⁵

Tarkoitan kerrostuneilla yhteiskunnilla sellaisia, joiden institutionaalinen peruskehikko synnyttää rakenteellisiin herruus- ja alistussuhteisiin sijoitettavia erivertaisia yhteiskuntaryhmiä. Kuten olen jo väittänyt, ihmisten ei tällaisissa yhteiskunnissa ole mahdollista osallistua täysin yhdenvertaisina julkiseen keskusteluun ja pohdintaan. Esiin nouseekin kaksi kysymystä. Millainen julkisen elämän muoto tulee lähimmäs tällaista ihannetta? Millaiset puitejärjestelyt auttavat parhaiten kaventamaan kuilua, joka ammottaa valtaa pitävien ja alistettujen ryhmien osallistumismahdollisuuksien välillä?

Väitän, että järjestelyt, jotka sytyttävät väittelyä monien kilpailevien julkisuuksien välillä, edistävät kerrostuneissa yhteiskunnissa tasa-arvoisen osallistumisen ihannetta paremmin kuin yksi yhteinen ja kattava julkisuus. Tämä kanta seuraa edellisestä alaluvusta. Siinähän korostin, ettei ole mahdollista luoda erityisiä, yhteiskunnallisen eriarvoisuuden vaikutuksista eristettyjä keskusteluareenoja. Samoin tähdensin, että missä on yhteiskunnallista eriarvoisuutta, siellä julkisuuksien keskusteluprosesseilla on taipumus toimia valtaryhmien eduksi ja alistettujen vahingoksi. Haluan nyt lisätä, että nämä vaikutukset kärjistyvät tilanteessa, jossa on vain yksi kattava julki-

suus. Tällaisessa tapauksessa alistettujen ryhmien jäseniltä puuttuvat areenat, joilla he voisivat keskenään keskustellen pohtia omia tarpeitaan, tavoitteitaan ja strategioitaan. Heillä ei ole kohtauspaikkoja, joilla he voisivat virittää niin sanoakseni hallitsevien ryhmien valvovan silmän välttäviä keskusteluja. Tällaisessa tilanteessa heidän on vielä vaikeampaa kuin muulloin ”löytää oikeaa ääntä tai oikeita sanoja ajatustensa ilmaisemiseksi”. Todennäköisempää kuin muissa tilanteissa onkin, että he pitävät ”toiveensa omana tietonaan”. Tämä tekee heistä muihin tilanteisiin verraten kyvyttömämpiä lausumaan julki etunsa ja puolustamaan niitä kattavassa julkisuudessa. Toisin kuin muissa tilanteissa he eivät pysty paljastamaan pohtivia keskustelutapoja, jotka naamioivat herruutta ”vetämällä vallattomat mukaan väärään, vallakaiden eduksi toimivaan ’meihin’”.

Tämä väite saa lisätukea revisionistisen julkisuushistorian kuvaamasta julkisuudesta ja sen tuoreimmista kehityskuluista. Tämä historia kertoo, että alistettujen ryhmien jäsenet – naiset, työläiset, värilliset, homot ja lesbot – ovat jatkuvasti nähneet vaihtoehtojulkisuuksien luomisen tarpeelliseksi. Ehdotan, että niitä kutsuttaisiin vallattomien vastajulkisuuksiksi. Näin tuotaisiin esiin, että ne ovat rinnakkaisia keskusteluareenoja, joilla alistettujen yhteiskuntaryhmien jäsenet kehittävät ja kierrättävät vastadiskursseja. Niissä he voivat muotoilla hallitseville puhetoivoille vastakkaisia tulkintoja edustaen, tarpeistaan ja käsityksistään siitä, keitä he ovat.¹⁶ Iskevin esimerkki on ehkä 1900-luvun loppupuolen Yhdysvaltain feministinen vallattomien vastajulkisuus, joka rakentui vaihtelevasta joukosta lehtiä, kirjakauppoja, kustantamoja, filmiä ja videojakeluverkostoja, luentosarjoja, tutkimuskeskuksia, akateemisia ohjelmia, konferensseja, kokouksia, juhlia ja paikallisia tapaamispisteitä. Tässä julkisuudessa feministinaiset kehittivät uusia sanoja yhteiskuntatodellisuuden kuvaamiseksi kuten ”seksismi”, ”kaksinkertainen työ”, ”sukupuolinen ahdistelu” sekä ”avio-, treffi- ja tuttavuusraiskaus”. Tällainen kieli varusteenamme olemme muovanneet uudestaan tarpeitamme ja minuukiamme. Näin olemme kaventaneet huonoa osaamme valtajulkisuuksissa, joskaan emme ole saaneet sitä juurittua pois.¹⁷

Kantaani ei pidä ymmärtää väärin. En pyri väittämään, että vallattomien vastajulkisuudet olisivat aina oikealla tolalla. Valitettavasti jotkut niistä ovat julkilausustusti epädemokraattisia ja epätasa-arvoisia, eivätkä nekään, jotka pyrkivät demokratiaan ja tasa-arvoon, ole aina pyrkimystensä mittaisia harjoittaessaan omanlaistaan epämuodollista valikointia ja syrjintää. Mutta mikäli nämä vastajulkisuudet syntyvät vastatoimena valtajulkisuuksien harjoittamaan syrjintään, ne auttavat laajentamaan keskustelutilaa. Aiemmin väittelystä syrjäytetyt näkökannat on nyt periaatteessa otettava julkiseen puintiin. Vallattomien vastajulkisuuksien moninaistuminen merkitsee yleensä sanallisen väittelyn laajenemista, mikä on kerrostuneissa yhteiskunnissa pelkästään hyvä asia.

Korostan vallattomien vastajulkisuuksien kiistatehtävää kerrostuneissa yhteiskunnissa mutkistaakseni kysymystä eristymisestä. Nähdäkseni vastajulkisuuden käsite puhuu pitemmän päälle eristymistä vastaan, koska siinä korostuu *julkisuutta tuottava* linja. Mikäli vasta-areenat ovat *julkisuuksia*, ne eivät määritelmän mukaan ole eriöitä – jos kohta onkin totta, että ne ovat monesti eristyneet tahtomattaan. Joka tapauksessa osallistumalla sanalliseen vuorovaikutukseen vallattoman tai muun julkison jäsen pyrkii levittämään omaa puhettaan yhä laajemmille areenoille. Habermas tavoittaa osuvasti julkisuuden tämän merkityksen todetessaan, että miten suppea kulloinenkin julkiso empiiriseltä ilmentymältään onkin, sen jäsenet ymmärtävät

itsensä osaksi mahdollista laajempaa julkisoo, sitä epämääräistä, empiirisesti kontrafaktuaalista joukkoa, jota kutsutaan ”suureksi yleisöksi”. Asian ydin on, että vallattomien vastajulkisuuksilla on kerrostuneissa yhteiskunnissa kaksinainen luonne. Yhtäältä ne toimivat vetäytymisen ja uudelleen ryhmittymisen tyysijoina mutta toisaalta myös laajempaan julkisuuteen suunnattujen yllytystoimien perustana ja kuntokouluna. Niiden vapauttavat voimavarat piilevät nimenomaan näiden kahden tehtävän dialektiikassa. Tämä dialektiikka antaa vallattomien vastajulkisuuksille mahdollisuuden tasapainottaa niitä epäoikeudenmukaisia etuoikeuksia osallistumiseen, joita hallitsevien yhteiskuntaryhmien jäsenet nauttivat kerrostuneissa yhteiskunnissa. Tämä ei silti merkitse niiden etuoikeuksien täydellistä häviämistä.

Tähän mennessä olen väittänyt, että vaikka osallistumisen tasa-arvoisuus ei kerrostuneissa yhteiskunnissa olekaan täysin toteutettavissa, monien kilpailevien julkisojen väittelyn sallivat järjestelyt vievät lähemmäs sitä kuin pitäytyminen yhteen, kattavaan julkisuuteen. Tietenkin kilpailevien julkisojen keskinäinen väittely edellyttää sanallista kanssakäymistä julkisuuksien välillä. Kuinka tämä kanssakäyminen on mielletävissä? Geoff Eley (1992, 306) ehdottaa, että julkisuutta (kerrostuneissa yhteiskunnissa) ajateltaisiin ”rakenteellisena asetelmana, jossa moninaiset julkisot käyvät kulttuurisia ja ideologisia kamppailuja tai neuvotteluja.”¹⁸ Korostamalla nimenomaan ”moninaisten julkisojen” läsnäoloa ja toimintaa tämä muotoilu tekee oikeutta julkisuusareenojen moninaisuudelle kerrostuneissa yhteiskunnissa. Samalla se tekee oikeutta tosiseikalle, että nämä eri julkisot sijaitsevat yhdessä ja samassa ”rakenteellisessa asetelmassa”, joka nostaa yhden niskan päälle ja jättää toiset alakynteen. Lopuksi Eley muotoilu tekee oikeutta sillekin tosiseikalle, että voimavaroiltaan erivertaisen julkisojen diskursiiviset suhteet kehkeytyvät yhtä todennäköisesti kiisteleviksi kuin pohtien keskusteleviksi.

Tarkastelen seuraavaksi moninaisten julkisuuksien ja yhden kattavan julkisuuden suhteellisia ansioita tasa-arvoisissa monikulttuuriyhteiskunnissa. Tasa-arvoisilla tarkoitan kerrostumattomia yhteiskuntia, joiden peruskehikko ei synnytä rakenteellisiin herruus- ja alistussuhteisiin sijoittuvia erivertaisia yhteiskuntaryhmiä. Siten tasaarvoiset yhteiskunnat ovat luokattomia, joissa ei ole sukupuoli- tai rotuperustaista työnjakoa. Ne eivät ole välttämättä kulttuurisesti yhtenäisiä. Pääinvestoin – tosin edellyttäen, että ne sallivat vapaan ilmaisu- ja yhdistystoiminnan – on todennäköistä, että niitä kansoittavat arvoiltaan, minuuksiltaan ja kulttuurityyleiltään erilaiset yhteiskuntaryhmät. Siten ne olisivat monikulttuurisia. Kysyn nyt, onko yksi kattava julkisuus parempi kuin julkisuuksien moninaisuus oloissa, joissa kulttuuri on moninaista ja joista rakenteellinen eriarvoisuus on juurittu pois.

Tähän kysymykseen vastaamiseksi on tarpeen silmätä tarkemmin julkisen keskustelun ja sosiaalisten identiteettien eli minuuksien suhdetta. Kaikella kunnioituksella porvarillista käsitystä kohtaan julkisuudet eivät ole vain areenoja keskustelussa kehkeytyvien mielipiteiden muodostamiseksi, vaan lisäksi niillä luodaan ja toteutetaan sosiaalisia minuuksia.¹⁹ Osallistumisessa ei siten ole kyse yksinkertaisesti vain kyvystä lausua väitteesäilyttäjä, josta ovat neutraaleja suhteessa ilmaisumuotoonsa. Pikemminkin osallistuminen tarkoittaa edellisessä aluvussa esittämäni tapaan kykyä puhua ”omalla äänellään”, jolloin puhuja samanaikaisesti sekä rakentaa että ilmaisee puhe-tavallaan ja tyylillään omaa kulttuurista minuuttaan.²⁰ Sitä paitsi, kuten myös esitin, itse julkisuudet eivät ole tiloja nolla-asteen kulttuurille. Ne eivät toivota kaikkia mahdollisia kulttuuri-ilmaisuja yhtä tervetulleiksi. Pikemminkin ne koostuvat kulttuuri-

sesti erityisistä laitoksista, kuten esimerkiksi erilaisista julkaisuista tai kaupunkitilan erilaisista maastonmuodoista. Nämä laitostumat voidaan ymmärtää kulttuurisesti erityisiksi retoriseksi linseiksi, jotka suodattavat ja muuntavat kehystämiään puheenvuoroja. Ne voivat mahdollistaa piiriinsä yhdenlaisia mutta eivät toisenlaisia ilmaisumuotoja.²¹

Johtopäätös on, että tasa-arvoisen monikulttuuriyhteiskunnan julkinen elämä ei voi rakentua pelkästään yhdessä kattavassa julkisuudessa. Siinähan erilaiset retoriikka- ja tyylinormit suodatettaisiin yhden kaikenkattavan linssin läpi. Sitä paitsi se etuoikeuttaisi tehokkaasti jonkin kulttuuriryhmän ilmaisunormit suhteessa muihin, koska ei ole olemassa kulttuurisesti neutraalia linssiä. Tällöin luopuminen omasta äänestä nousisi julkiseen keskusteluun osallistumisen ehdoksi, jolloin monikulttuurisuus näivettyisi kuoliaaksi (kuten luultavasti yhteiskunnallinen yhdenvertaisuuskin). Yleiseltä kannalta päätellen tasa-arvoisen monikulttuuriyhteiskunnan ideassa lienee mieltä vain edellyttäen, että arvoiltaan ja retoriikoiltaan erilaisten ryhmien osallistumista varten on olemassa julkisten areenoiden moninaisuus. Määritelmän mukaan tuollaisen yhteiskunnan on sisällettävä monenlaisia julkisoja.

Tämän ei tarvitse sulkea pois mahdollisuutta toiseen, laajempaan areenaan, jolla suppeampien julkisojen jäsenet keskustelevat kulttuurimoninaisuuden rajojen ylitse. Päinvastoin oletetussa tasa-arvoisessa monikulttuuriyhteiskunnassa on aivan varmasti keskusteltava kaikkia koskevista asioista ja politiikoista. Kysymys on, onko tuollaisiin keskusteluihin osallistuvien arvoissa, ilmaisunormeissa ja siten suostuttelutavoissa riittävästi yhteistä, jotta heidän keskustelunsa kohoa laadultaan pohtivaksi, asioita perustellen yhteisymmärrykseen pyrkiväksi.

Nähdäkseni tätä on parempi lähestyä empiirisenä kuin käsitteellisenä kysymyksenä. Minusta ei ole mitään periaatteellista syytä hylätä sellaisen yhteiskunnan mahdollisuutta, jossa yhteiskunnallinen tasa-arvo ja kulttuurinen moninaisuus voisivat elää rinnan osallistuvan demokratian kanssa, ja harras toiveeni on, että tuollainen yhteiskunta olisi olemassa. Tämä toive ei jää täysin ilmaan jos otetaan huomioon se, ettei viestintä kulttuurierojen rajalinjojen yli ole mahdotonta, vaikka se onkin vaikeaa. Mahdottomaksi se tosin käy jos kuvitellaan, että se vaatii erojen huomiotta jättöä. Tuollainen viestintä vaatii toki monikulttuurista lukutaitoa, mutta sen voi uskoakseni saavuttaa käytännössä. Itse asiassa mahdollisuudet kasvavat heti, kun tunnistamme kulttuuristen minuuksien mutkikkouden. Kaikki kunnia asioita pelkistäville olemuskäsityksille mutta kulttuuriset minuudet on kudottu monista erilaisista langoista. Jotkut langoista voivat olla yhteisiä ihmisille, joiden minuudet ovat muuten erilaiset. Eroavuudet ovat tosin tätä silmiinpistävempiä.²²

Niin ikään julkiset voivat huokoisina, ulospäin suuntautuvina ja rajoiltaan avoimina edistää yhteiskunnallisen tasa-arvon oloissa kulttuurien välistä viestintää. Loppujen lopuksi julkison käsite edellyttää julkisoon osallistuvilta näkökulmien moninaisuutta. Siten se sallii sisäiset erot ja vastakkaisuudet suosimatta jakautumista kiinteisiin kuppikuntiin.²³ Lisäksi se, ettei julkisolla ole rajoja ja että se suuntautuu julkisuuden tuottamiseen, sallii ihmisten osallistua useampaan kuin yhteen julkisoon. Siten eri julkisojen jäsenkunnat voivat mennä osin päällekkäin. Tämä puolestaan tekee kulttuurien välisen viestinnän ainakin periaatteessa mahdolliseksi. Kaiken läpikäynnin jälkeen näyttää siten siltä, etteivät mitkään käsitteelliset (toisin kuin empiiriset) seikat estä yhteiskunnallisesti tasa-arvoisen ja osallistuvalla demokratialle rakentuvan monikulttuuriyhteiskunnan mahdollisuutta. Se toki sisältää väistämättä monia eri julkisuuksia.

Niistä vähintäänkin yksi on sellainen arena, jolla osallistujat voivat keskustella erolinjojen yli yhdenvertaisina ja pohtia tällöin heitä kaikkia koskevaa politiikkaa.

Olen edellä puhunut sen puolesta, että julkisuuksien moninaisuus vie lähemmäs tasa-arvoisen osallistumisen ihannetta kuin yksi julkisuus. Tämä pätee niin kerrostuneisiin yhteiskuntiin kuin tasa-arvoisiin monikulttuuriyhteiskuntiinkin, joskin eri syistä. Kummassakaan tapauksessa kantani tarkoituksena ei ole suoraviivainen postmoderni moninaisuuden juhlinta. Ennemminkin puolustan kerrostuneiden yhteiskuntien osalta vallattomien vastajulkisuuksia, jotka ovat kehkeytyneet herruuden ja alistuksen oloissa. Monikulttuuriyhteiskuntien osalta puolustan taas yhteiskunnallisen tasa-arvon, kulttuurimoninaisuuden ja osallistuvan demokratian yhdistämismahdollisuutta.

Mitä nämä tarkasteluni sanovat vallitsevan demokratian julkisuutta koskevan kriittisen teorian kannalta? Lyhyesti sanoen tarvitsemme kriittistä poliittista sosiologiaa selaisesta julkisesta elämänmuodosta, johon moninaiset mutta eriveritaiset julkiset osallistuvat. On kehitettävä teoriaa eri julkisoiden kamppailullisesta vuorovaikutuksesta ja on tunnistettava mekanismit, jotka saattavat yhdet toisten alaisiksi.

Julkisuudet, yhteiset huolenaiheet ja yksityisedut

Olen väittänyt, että kerrostuneissa yhteiskunnissa vallattomat vastajulkiset ovat väistämättä kiistasuhteessa valtajulkisoihin. Tällaisen julkisoiden välisen mittelön yksi tärkeä aihe koskee julkisuudelle soveliaita rajoja. Keskeiseksi kysymykseksi nousee tällöin se, mitkä ovat julkisia asioita ja mitkä niiden vastakohtana yksityisiä. Tästä pääsenkin tarkastelemaan kolmatta porvarillisen julkisuusikäytyksen perustana olevaa pulmallista oletusjoukkoa – nimittäin oletuksia siitä, mikä on julkisuudelle sovelias ala suhteessa yksityisyyteen.

Muistutettakoon tässä siitä keskeisestä seikasta Habermasin esityksessä, että porvarillisen julkisuuden oli määrä olla keskusteluareena, jolla ”yksityishenkilöt” pohtivat keskustellen ”julkisia asioita”. Tässä pelataan useammalla yksityisen ja julkisen merkityksellä. Niinpä ”julkinen” voi tarkoittaa (1) valtioon liittyvää, (2) kaikille avoinna olevaa, (3) yhteistä huolenaihetta ja (4) jotakin, joka koskee yhteistä hyvää tai kaikkien etua. Kuhunkin näistä rinnastuu vastakkainen ”yksityisen” merkitys. Lisäksi tässä väreilee pinnan alla vielä kaksi muuta ”yksityisen” merkitystä. Toinen koskee (5) yksityisomaisuutta markkinataloudessa ja toinen (6) intiimiä koti- tai henkilökohtaista elämää, sukupuolielämä mukaan lukien.

Olen puhunut ”julkisesta” jo pitkään kaikille avoimen ja tavoitettavissa olevan merkityksessä.²⁴ Tässä aloitan (3) yhteisen huolenaiheen merkityksestä. Siinä on kaksi puolta: yhtäältä se, mikä ulkopuolisen näkökulmasta vaikuttaa objektiivisesti kaikkiin, ja toisaalta se, minkä osallistujat itse tunnistavat yhteiseksi huolenaiheekseen. Idea julkisuudesta yhteisen itsemäärittelyn areenana istuu aika huonosti lähestymistapoihin, jotka vetoavat ulkopuolisen näkökulmaan julkisuuden oikeiden rajojen määrittämiseksi. Asianmukainen tässä onkin jälkimmäinen, osallistujien näkökulma. Vain osallistujat voivat ratkaista, mikä on heille yhteinen huolenaihe ja mikä ei. Tosin mikään ei takaa, että he ovat asiasta yhtä mieltä. Niinpä feministit olivat aivan viime aikoihin saakka vähemmistönä pitäessään naisiin kohdistettua väkivaltaa yhteisenä huolenaiheena ja siten oikeutettuna julkisen keskustelun kohteena. Valtaosa ihmisistä piti tätä kysymystä verrattain pieneksi otaksutun heteropariskuntajoukon yksityisasiana (jouk-

koon tosin saatettiin lukea asiasta oletetusti huolehtivat sosiaali- ja oikeusalan ammattilaiset). Sitten feministit ryhmittivät vallattomaksi vastajulkisiksi. Sen piiristä levitimme näkemystä kotiväkivallasta miesherruuden alaisten yhteiskuntien laajana, järjestelmäpohjaisena piirteenä. Sinnikkään keskustelukamppailun jälkeen onnistuimme lopulta tekemään asiasta yhteisen huolenaiheen.

On huomattava, että julkisuudella ei tältä osin ole luonnostaan etukäteen lankeavia rajoja. Yhteisiksi huolenaiheiksi nousevat asiat ratkaistaan nimenomaan keskusteluissa väitellen. Tästä seuraa, ettei mitään aihetta voida rajata etukäteen ulos tällaisesta kamppailusta. Demokraattinen julkisuus edellyttää päinvastoin takeita, jotka antavat vähemmistöille mahdollisuuden taivutella muita näkemään, että asiasta, joka ei aiemmin ole ollut yhteinen huolenaihe eikä siten julkinen, pitäisi nyt tulla sellainen.²⁵

Mitä siis ajatella ”julkisen” yhteishyvää tai kaikkien etua koskevasta merkityksestä? Tämä merkitys astuu peliin Habermasin luonnehtiessa julkisuutta areenaksi, jolla keskustelu on rajoitettu ”yhteishyvään”, kun taas keskustelu ”yksityiseduista” on julistettu pannaan.

Nykyisin tätä julkisuusnäkemystä kutsuttaisiin kansalais-republikaaniseksi vastaakohtana liberaalis-yksilölliselle. Lyhyesti sanoen republikaaninen malli korostaa sellaista näkemystä politiikasta, jossa ihmiset järjelevät yhdessä edistääkseen pelkän yksilöllisten mielitekojen summan ylittävää yhteishyvää. Ajatus on, että pohtivassa keskustelussaan julkiso voi päätyä oivaltamaan tai luomaan tuollaisen yhteisen hyvän. Pohtivassa keskustelussaan osallistujat muuttuvat omaa etuaan ajavien, yksityisten yksilöiden kokoelmasta julkisohengen elähdyttämäksi yhdistymäksi, jona he kykenevät toimimaan yhdessä yhteisen edun puolesta. Tämän näkemyksen mukaan yksityiseduilla ei ole varsinaista sijaa poliittisessa julkisuudessa. Ne edustavat parhaimmillaankin vain pohtivan keskustelun epäpoliittisia lähtökohtia, jotka on keskustelussa määrä muuntaa ja ylittää.²⁶

Tämä republikaaninen julkisuusnäkemys astuu yhdessä suhteessa liberaalis-yksilöllisen vaihtoehdon edelle. Toisin kuin jälkimmäinen se ei edellytä, että ihmisten mieltymykset, edut ja minuudet on annettu ennen pohtivaa julkista keskustelua sen ulkopuolelta. Pikemminkin se ymmärtää, että mieltymykset, edut ja minuudet ovat yhtä paljon tulosta pohtivasta keskustelusta kuin sen lähtökohtia. Ne ovat rakentuneet läpikotaisin keskustelullisesti.

Silti, kuten Jane Mansbridge on tuonut esiin, republikaaniseen näkemykseen sisältyy vakava sekaannus, joka tylsyyttää sen kriittisen terän. Se näet sulauttaa pohtivan keskustelun ja yhteishyvän ideat toisiinsa lähtemällä siitä, että pohtivan keskustelun täytyy koskea *nimenomaan* yhteishyvää. Näin ollen se rajoittaa keskustelun yhdestä kaiken kattavasta ”meistä” juontuvan näkökulman kehyksiin, mikä rajaa omaa etua (tai ryhmäetua) edustavat vaatimukset keskustelusta ulos. Tämä toimii pohtivan keskustelun yhtä periaatetavoitetta vastaan, nimittäin että sen on määrä auttaa osallistujia selkeyttämään etujaan silloinkin, kun käy ilmi, että nämä edut sotivat toisiaan vastaan. ”Omien etujen [ja ryhmäetujen] rajaaminen ulos tekee kullekin osallistujalle vaikeammaksi selvittää, mitä on meneillään. Erityisesti vallattomille käy vaikeaksi löytää keinoja sen äkkäämiseksi, että he itse eivät oikeastaan sisälly vallitsevaan käsitykseen ’meistä’ (Mansbridge 1990, 131).”

Ei ylipäättäen ole mitään keinoa tietää etukäteen, onnistutaanko pohtivassa keskustelussa löytämään yhteishyvä, joka haihduttaa eturistiriidat puhtaasti näennäisinä pois, vai havaitaanko ennemminkin, että eturistiriidat ovat todellisia ja yhteishyvä puh-

das harhakuva. Ja jos yhteishyvän olemassaoloa ei voida olettaa etukäteen, ei ole mitään perusteita rajoittaa sitä, mitkä aihepiirit, edut ja näkökannat ovat sallittuja julkisessa pohtivassa keskustelussa.²⁷

Tämä väite pätee jopa parhaimpiin kuviteltavissa olevista yhteiskunnista, joissa vakiintunut peruskehikko ei synnytä järjestelmäperäisiä eriarvoisuuksia. Edes näitä suhteellisen tasa-arvoisia yhteiskuntia ei voida pitää etukäteen eturistiriidattomina. Tietysti tuo väite osuu vielä paljon paremmin pinttyneiden herruus- ja alistussuhteiden läpitunkemiin kerrostuneisiin yhteiskuntiin. Kaiken kaikkiaan kun yhteiskunnalliset järjestelyt toimivat yksien ihmisryhmien järjestelmäperäiseksi eduksi ja toisten järjestelmäperäiseksi vahingoksi, on hyvät syyt epäillä suoralta kädeltä, että asettamus riistäjille ja riistetyille yhteisestä hyvästä on sumutusta. Edelleen on syytä suhtautua epäilyksellä kaikkeen yksituumaisuuteen, joka väittää edustavansa yhteishyvää näissä yhteiskuntaoloissa, sillä yksimielisyys on saavutettu väistämättä herruus- ja alistussuhteiden saastuttamissa pohtivissa keskusteluprosesseissa.

Yleisesti ottaen kriittisen teorian on tarpeen ottaa tiukempi ja arvostelempi kanta termeihin ”yksityinen” ja ”julkinen”. Ne näet eivät viittaa yksinkertaisen suoraviivaisesti yhteiskuntapiireihin, vaan niissä on kyse kulttuurisista luokituksista ja retorisisista leimoista. Poliittisessa keskustelussa ne ovat voimaperäisiä sanoja, joita hyödynnetään jatkuvasti yksien etujen, näkemysten ja aiheiden syrjäyttämiseksi ja toisten edistämiseksi.

Näin pääsen ”yksityisen” kahteen muuhun merkitykseen, jotka toimivat usein ideologisesti piirtäessään julkisuuden rajat alistetuille ryhmille haitallisin tavoin. Toinen merkityksistä koskee (5) yksityisomaisuutta markkinataloudessa ja toinen (6) intiimiä koti- ja henkilökohtaista elämää, sukupuolielämä mukaan lukien. Kumpikin merkitys on sen yksityisyysretoriikan keskiössä, jolla on historiallisesti pyritty rajoittamaan oikeutetun julkisen väittelyn alaa.

Kotiyksityisyyden retoriikka pyrkii syrjäyttämään jotkut asiat ja edut julkisesta väittelystä tekemällä niistä henkilö- tai perhekohtaisia. Nämä yksityiset kotiasiat eli henkilö- tai perhekohtaiset asiat asetetaan julkis-poliittisten asioiden vastakohtaksi. Yksityistalouden retoriikka taas pyrkii syrjäyttämään jotkut asiat ja edut julkisesta keskustelusta tekemällä niistä puhtaasti talouskohtaisia. Kyseiset asiat esitetään markkinoiden persoonattomiksi vaatimuksiksi, ”yksityisiksi” omistuskysymyksiksi tai johtajien ja suunnittelijoiden ratkaistaviin kuuluviksi teknisiksi pulmiksi. Näin nuo asiat asemoidaan julkis-poliittisten asioiden vastakohtaksi.

Kummassakin tapauksessa mainitut asiat eristetään keskustelun erityisareenoille. Näin niitä varjellaan joutumasta yleisen väittelyn kohteeksi. Tämä toimii tavallisesti hallitsevien ryhmien eduksi ja niille alistettujen vahingoksi.²⁸ Jos esimerkiksi vaimon pahoinpitely kirjataan ”henkilökohtaiseksi” tai ”kotiasiaksi” ja jos julkinen keskustelu siitä kanavoidaan erityislaitosten – vaikkapa perheoikeuden, sosiaalityön ja ”poikkeavuuden” sosiologian ja psykologian – piiriin, menettely palvelee sukupuolivallan ja -alituksen uudistamista. Samoin jos kysymykset työpaikkademokratiasta kirjataan ”talouden” tai ”johdon” pulmiksi ja jos keskustelu niistä ohjataan erityislaitosten – vaikkapa ”teollisten suhteiden” sosiologian, työoikeuden ja ”johtamistieteen” – piiriin, menettely palvelee luokkapohjaisen (ja tavallisesti samalla sukupuoli- ja rotupohjaisen) herruuden ja alituksen ikuistamista.

Tämä osoittaa taas kerran, ettei julkisuuteen osallistumisen muodollisten rajoitteiden purkaminen takaa käytännössä pääsyä sinne. Päinvastoin sen jälkeenkin, kun

naisille ja työläisille on myönnetty muodolliset osallistumisoikeudet, heidän osallistumistaan voivat rajoittaa keskustelun alaa kaventavat käsitykset kotiyksityisyydestä ja yksityistaloudesta. Siten nämä näkemykset edesauttavat sitä, että sukupuolesta ja luokasta aiheutuva epäedullinen tila voi jatkaa vaikutustaan verhotusti ja epämuodollisesti silloinkin, kun julkilausutut muodolliset rajoitukset on kumottu.

Vahvat julkisot, heikot julkisot: kansalaisyhteiskunnasta ja valtiosta

Siirryn nyt tarkastelemaan neljättä ja viimeistä niistä oletuksista, joiden katsoin olevan porvarillisen julkisuuskäsityksen perustana – oletusta, että toimiva demokraattinen julkisuus edellyttää kansalaisyhteiskunnan ja valtion jyrkkää eroa. Tämä oletus on mahdollista ymmärtää kahdella eri tavalla siitä riippuen, miten ”kansalaisyhteiskunta” käsitetään. Jos sen katsotaan tarkoittavan yksityisesti ohjattua, kapitalistista taloutta, sen ja valtion erosta kiinni pitäminen on klassisen liberalismiin puolustamista. Väite olisi tällöin, että rajoitetun valtionhallinnon ja laissez-faire -kapitalismin järjestelmä on hyvin toimivan julkisuuden välttämätön ennakkoehto.

Tämä (suhteellisen kiinnostamaton) väite voidaan kuitata varsin lyhyesti nojautuen erinäisiin edellisessä alaluvussa esitettyihin näkökohtiin. Osoitin edellä, että tasa-arvoinen osallistuminen on olennaista demokraattiselle julkisuudelle ja että jonkinlainen yhteiskunnallis-taloudellinen tasavertaisuus on tasa-arvoisen osallistumisen ennakkoehto. Tähän ei tarvitse muuta kuin lisätä, että laissez-faire -kapitalismi ei edistä yhteiskunnallis-taloudellista yhdenvertaisuutta ja että tämän tavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan jonkin muotoista poliittisesti säänneltyä taloudellista uudelleenjärjestelyä ja uusjakoa. Niin ikään osoitin, että pyrkimykset ”yksityistää” kysymykset taloudesta ja rajata ne erilleen valtion toiminnasta pikemminkin ehkäisevät kuin edistävät sellaista aukotonta ja vapaata keskustelua, joka on kaivertunut julkisuuden ideaan. Näistä tarkasteluista seuraa, että (talouspohjaisen) kansalaisyhteiskunnan ja valtion jyrkkä ero ei ole hyvin toimivan julkisuuden välttämätön ehto. Tarpeen on päinvastoin limittää nämä laitokset jollain tavoin yhteen – kaikella kunnioituksella porvarillista käsitystä kohtaan.²⁹

Toisaalta porvarillista oletusta siitä, että kansalaisyhteiskunnan ja valtion jyrkkä ero on välttämätön toimivan julkisuuden kannalta, voidaan tulkita toisinkin. Tämä kiinnostavampi tulkinta ansaitsee laajempaa pohdintaa. Siinä ”kansalaisyhteiskunta” tarkoittaa valtionhallintoon kuulumattomien ”kolmannen sektorin” järjestöjen koostumaa. Nämä järjestöt eivät ole taloudellisia eivätkä hallinnollisia. Sen väitteen voimaa, että kansalaisyhteiskunnan pitäisi tässä merkityksessään olla erillään valtiosta, voidaan punnita parhaiten palauttamalla mieleen Habermasin määritelmä liberaalista julkisuudesta ”julkison muodostavien yksityishenkilöiden piirinä”. Tässä ”yksityishenkilöille” annettu paino vihjaa (muiden seikkojen ohella), että porvarillisen julkison jäsenet eivät ole valtion viranhaltijoita ja ettei heidän osallistumisensa julkisuuteen tapahdu viranhaltijan ominaisuudessa.

Näin ollen julkison keskustelu ei johda sitoviin, täysivaltaisiin päätöksiin, jotka valtuuttaisivat valtion käyttämään valtaansa. Se johtaa päinvastoin ”julkiseen mielipiteeseen” eli muualla tapahtuvan valtuuttavan päätöksenteon kriittiseen punnintaan. Lyhyesti: julkisuus ei ole valtio vaan pikemminkin hallinnon ulkopuolisen diskursiivi-

sen mielipiteen epävirallisesti liikkeelle pantu koostuma, joka voi toimia valtion vastapainona. Porvarillisessa käsityksessä juuri julkisuuden luonne hallinnon ulkopuolisena tekijänä on se seikka, joka antaa siellä syntyneelle ”julkiselle mielipiteelle” riippumattomuuden, itsenäisyyden ja oikeutuksen hohteen.

Niinpä porvarillinen julkisuuskäsitys pitää jyrkkää eroa (järjestöllisen) kansalaisyhteiskunnan ja valtion välillä toivottavana. Seurauksena on, että se edistää julkisoja, joita kutsun *heikoiksi*. Niiden pohtiva keskustelukäytäntö rajoittuu pelkästään mielipiteen muodostukseen, joten siihen ei sisälly päätöksentekoa. Sitä paitsi porvarillinen käsitys näyttää vihjaavan kantaan, että jos tuollaisen julkison keskustelulta ulotettaisiin mielipiteen luomisen lisäksi päätöksentekoon, tämä uhkaisi julkisen mielipiteen itsenäisyyttä. Julkisosta tulisi näet tällöin valtio, jolloin mahdollisuus valtion kriittiseen valvontaan katoaisi.

Tähän Habermasin porvarillisen käsityksen ensimmäinen muotoilu ainakin viittaa. Asia käy kuitenkin mutkikkaammaksi heti kun otetaan huomioon parlamentin kehkeytyminen ylimmäksi valtaelimeksi. Tähän julkisuuden historiallisen kehityksen avainvaiheeseen sijoittuu mittava rakenteellinen muutos, sillä ylimpänä valtaelimenä parlamentti toimii valtion sisällä. Sitä paitsi ylimpinä valtaeliminä parlamentit ovat julkisoja, joita kutsun *vahvoiksi*. Niiden keskustelu kattaa sekä mielipiteen muodostuksen että päätöksenteon. Laillisesti sitoviin päätöksiin (eli lakeihin) huipentuvan julkisen pohdinnan tyyssijana parlamentin on määrä olla paikka, jossa valtio saa keskustelun pohjalta valtuutuksen käyttää valtaansa. Siten parlamentin nousu ylimmäksi valtaelimeksi tekee (järjestöllistä) kansalaisyhteiskuntaa ja valtiota erottavasta rajasta veteen piirretyn viivan.

Parlamentin nousu ylimmäksi valtaelimeksi ja siitä seurannut (järjestöllisen) kansalaisyhteiskunnan ja valtion eron hämärtyminen merkitsevät ilman muuta demokraattista edistystä verrattuna aiempiin poliittisiin järjestyksiin. Tämä johtuu siitä – kuten termit ”vahva julkiso” ja ”heikko julkiso” tuovat esiin – että ”julkisen mielipiteen voima” vahvistuu, kun sitä edustava joukko valtuutetaan kääntämään tuollainen mielipide sitovaksi päätökseksi. Samalla nousee esiin tärkeitä kysymyksiä parlamentaaristen vahvojen julkisoiden suhteesta heikkoihin julkisoihin, joille niiden on määrä olla tilivelvollisia. Ylipäänsä nämä kehityskulut herättävät erinäisiä kiintoisia ja tärkeitä kysymyksiä heikkojen ja vahvojen julkisoiden suhteellisista ansioista ja vastaavista rooleista, joita kummankinlaiset vakiintumat voivat toteuttaa demokraattisessa ja tasa-arvoisessa yhteiskunnassa.

Yksi kysymys koskee vahvojen julkisoiden mahdollista moninaistumista itsehallinnollisina laitoksina. Esimerkiksi itsehallinnollisissa työpaikoissa, päivähoitokeskuksissa ja asuinyhteisöissä laitosten sisäiset julkisuudet voisivat olla sekä mielipiteen muodostuksen että päätöksenteon areenoita. Tällöin pystytettäisiin siis suoran tai tavallaan suoran demokratian tyyssijoja, jossa kaikki yhteisön toiminnassa mukana olevat osallistuisivat toiminnan muotoa ja tapaa linjaavaan pohdintaan.³⁰ Tämä jättäisi kuitenkin yhä auki kysymyksen näiden sisäisten, mielipidettä luovien ja päättävien julkisoiden suhteesta sellaisiin ulkopuolisiin julkisoihin, joille niiden voidaan katsoa olevan tilivelvollisia. Kysymyksen tästä suhteesta nostaa tärkeäksi se, että ihmiset voivat joutua sellaisen toiminnan kohteeksi, johon he itse eivät osallistu. Silti heillä voi olla syytä puuttua tähän toimintaan, jolloin heillä on myös oikeus sanoa jonkin muun (heikomman tai vahvemman) julkisuuden välityksellä sanottavansa tuon toiminnan vakioisesta muodosta ja tavasta.

Jatketaanpa kysymystä tilivelvollisuudesta. Mitkä laitosten väliset järjestelyt varmistavat parhaiten, että demokraattiset päättäjryhmät (vahvat julkisot) pysyvät tilivelvollisina omille (ulkopuolisille, heikoille tai – jos sekatapaukset ovat mahdollisia – heikommille) julkisoille?³¹ Missä päin yhteiskuntaa tarvitaan suoraa demokratiaa ja missä edustukselliset muodot ovat soveliaampia? Miten suora demokratia on parhaiten liitettävissä edustukselliseen? Yleisempi kysymys on, mitkä demokraattiset järjestelyt vakiinnuttavat parhaiten niin eri laitosten kuin niissä keskusteluvien erilaisten julkisojenkin yhteensovittamisen. Olisiko keskeinen parlamentti käsitettävä vahvaksi superjulkisoksi, jolle läänitetty keskustelullinen ylivalta ulottuu yli yhteiskunnan pohjimmaisten perussääntöjen ja yhteensovittamisjärjestelyjen? Jos on, edellyttääkö se oletusta yhdestä sen ulkopuolisesta heikosta tai heikommasta superjulkisosta (erilaisten muiden pienempien julkisojen lisäksi, ei niiden sijasta)? Ja lopuksi: onko mielekästä pitää kansallisvaltiota soveliaana itsevaltiusyksikkönä silloin, kun otetaan huomioon se väistämätön maapallon laajuinen keskinäisriippuvuus, jota kansainvälinen työnjako yhden yhteisen maapallon elokehän rajoissa ilmentää?

En osaa vastata moniinkaan näistä kysymyksistä enkä pysty tutkailemaan niitä tässä artikkelissa pitemmälle. Vaikka täydellinen ja vakuuttava vastaus kysymyksiin puuttuukin, silti niiden esittämismahdollisuus sallii yhden keskeisen päätelmän: yksikään julkisuus käsitys, joka edellyttää (järjestöllisen) kansalaisyhteiskunnan ja valtion jyrkkää eroa, ei pysty luomaan kuvaa demokraattiselle ja tasa-arvoiselle yhteiskunnalle olennaisista itsehallinnon, julkisuuksien yhteen sovittelun ja poliittisen tilivelvollisuuden muodoista. Niinpä porvarillinen julkisuus käsitys on nykyiselle kriittiselle teorialle käyttökelpoton. Tarpeen on ennemminkin jälkiporvarillinen käsitys, joka antaa mahdollisuuden mieltää, että (ainakin joillakin) julkisuuksilla on suurempi rooli kuin pelkästään sitovasta päätöksenteosta eristetyin, itsenäisen mielipiteen muodostus. Jälkiporvarillinen käsitys mahdollistaisi niin vahvojen ja heikkojen julkisojen kuin niiden sekamuotojenkin ajattelun. Lisäksi se sallisi kehittää teoriaa tuollaisten julkisojen välisten suhteiden alasta. Näin se kasvattaisi kykyämme luoda kuvaa demokratian mahdollisuuksista yli ja ohi vallitsevan demokratian.

Loppupäätelmä: uusi katse julkisuuteen

Lopetukseksi sopinee kerrata, mitä uskon saaneeni tässä artikkelissa aikaan. Olen osoittanut, että porvarillinen julkisuus käsitys – sellaisena kuin Habermas sitä kuvaa – ei ole käyttökelpoinen arvosteltaessa myöhäiskapitalistisessa yhteiskunnassa vallitsevan demokratian rajoituksia. Yhdellä tasolla tarkasteluni horjuttaa porvarillista käsitystä normatiivisena ihanteena. Olen osoittanut ensinnäkin, että pätevä julkisuus käsitys edellyttää pikemmin yhteiskunnallisen eriarvoisuuden juurimista pois kuin vain sen huomiotta jättöä. Toiseksi olen osoittanut, että niin kerrostuneissa kuin tasa-arvoisissakin yhteiskunnissa julkisuuksien moninaisuus on parempi kuin yksi julkisuus. Kolmanneksi olen osoittanut, että pätevä julkisuus käsitys pikemmin rohkaisee ottamaan mukaan kuin sulkemaan pois porvarillisen maskuliinisen ideologian ”yksityisiksi” leimaamia ja julkisuudesta torjumia etuja ja asioita. Lopuksi olen osoittanut, että puolustettavissa oleva käsitys sallii niin vahvat kuin heikotkin julkisot ja rakentaa teoriaa niiden suhteista. Lyhyesti: olen taittanut peistä porvaril-

lisen käsityksen perustana olevan neljän oletuksen kanssa ja tunnistanut samalla joidenkin uuden, jälkiporvarillisen käsityksen niihin rinnastuvia aineksia.

Toisella tasolla tarkasteluni säilyttää vallitsevan demokratian kriittiselle teorialle vastaavasti neljä tehtävää. Ensinnäkin sen tulisi tehdä näkyväksi tavat, joilla yhteiskunnallinen eriarvoisuus saastuttaa julkisojen pohtivaa keskustelua myöhäiskapitalistisissa yhteiskunnissa. Toiseksi sen tulisi osoittaa, kuinka eriarvoisuus vaikuttaa julkisojen suhteisiin myöhäiskapitalistisissa yhteiskunnissa, kuinka julkisojen välille syntyy valtaeroja tai lohkoutumista ja kuinka jotkut julkiset joutuvat tahtomattaan eristyksiin ja toisten alistamiksi. Edelleen kriittisen teorian tulisi paljastaa se, millä tavoin joidenkin asioiden ja etujen leimaaminen ”yksityisiksi” kaventaa ongelmien alaa ja niiden ongelmien lähestymistä, joita nyky-yhteiskunnissa voidaan pitää laajalti kiistanalaisina. Lopuksi teorian tulisi osoittaa, kuinka myöhäiskapitalististen yhteiskuntien joidenkin julkisuuksien ja julkisojen ylettömän heikko luonne riistää ”julkiselta mielipiteeltä” käytännön vaikutusvoiman.

Teorian tulisi kaikkia näitä teitä kulkiessa paljastaa ne rajat, jotka aitaavat nykykapitalistisissa yhteiskunnissa nauttimaamme demokratian erityisluontoa. Ehkä se näin tehden voi innostaa meitä työntämään noita rajoja etäämmäs, samalla kun se voi varoittaa ihmisiä maailman muilla kolkilla lankeamasta houkutukseen pystyttää nuo aidat.

Käännös: Veikko Pietilä

Viitteet

- 1 Artikkelini on julkaistu alun perin teoksessa Calhoun, Craig (toim.) (1992) *Habermas and the public sphere* (Cambridge, Mass.: The MIT Press) nimellä ”Rethinking the public sphere: A contribution to critique of actually existing democracy”. Artikkelin suomennos julkaistaan kustantajan luvalla. [Suomennoksessa on käytetty hyväksi myös uudelleenjulkaisua teoksessa Robbins, Bruce (toim.) (1993) *The phantom public sphere* (Minneapolis: University of Minnesota Press). Kiitän Iiris Ruohoa hyödyllisistä kommentteista ensimmäiseen käännösversioon. Suom.huom.]
- 2 Kiitän Craig Calhounia, Joshua Cohenia, Tom McCarthya, Moishe Postonea, Baukje Prinsia, David Schweikartia ja Rian Voetia hyödyllisistä kommentteista. Hyödyin myös ”Habermas and the public sphere” -konferenssin (University of North Carolina, Chapel Hill, syyskuu 1989) osallistujilta saamista virikkeistä ja ärsykeistä.
- 3 [Englanninos *The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society* vuonna 1989, suomennos *Julkisuuden rakennemuutos: Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta* vuonna 2004.] Hänen myöhemmästä julkisuuskäsitteen käytöstään ks. Habermas (1987). Hänen myöhempiä tapojaan käyttää käsitettä tarkastelee kriittisesti Fraser (1989a).
- 4 Viitataan tässä artikkelissa palkkatyöhön, markkinoihin, luottojärjestelmiin yms. ”virallistalouden järjestelmään kuuluvina laitoksina” välttääkseni sen mieskeskeisen päähänpintymän, että kotitalous ei ole ”taloutta”. Aihepiiriä koskevasta keskustelusta ks. Fraser (1989a).
- 5 Yhteydestä *public/pubic* ks. *Oxford English Dictionary* (2. p., 1988, hakusana ”public”). Yhteydestä *testimony/testicle* ks. White (1990, 6).
- 6 Habermas toki tiedostaa, että sukupuolisyrijntä on yhteydessä siirtymään ylhäisöjulkisuudesta porvarilliseen, mutta – kuten edempänä väitän – hän ei onnistu ottamaan huomioon kaikkea, mitä siihen sisältyy.
- 7 En toki halua väittää, että Habermas tiedostaa vain porvarillisen julkisuuden olemassaolon. Päinvastoin *Julkisuuden rakennemuutoksen* esipuheessa (s. 16) hän lausuu täsmällisesti julki, että hänen kohteenaan on porvarillisen julkisuuden liberaali muoto ja että hän ei

- tästä syystä käsittele sen paremmin ”rahvaan julkisuutta” (jonka hän ymmärtää astuneen ”toviksi voimaan” Ranskan vallankumouksessa) kuin teollisesti edistyneille diktatuureille tyypillistä ”kansalle masinoitua ja sitä marsittavaa julkisuusmuotoakaan”. Korostan sitä, että vaikka Habermas tunnustaa vaihtoehtoisten julkisuuksien olemassaolon, hän olettaa, että porvarillisen julkisuuden luonne voidaan ymmärtää katsomalla pelkästään vain sitä eristettynä yhteyksistään muihin, kilpaileviin julkisuuksiin. Tämä oletus on pulmallinen. Itse asiassa – kuten edempänä osoitan – sen tutkimus, missä yhteyksissä porvarillinen julkisuus on vaihtoehtoisiiin vastajulkisuuksiin, haastaa porvarillista julkisuus käsitystä.
- 8 Sivuutan tässä kysymyksen, olisiko suostumuksen *tout court* sijasta parempi puhua ”suostumusta lähenevästä”, ”suostumuksesta näyttävästä” tai ”suostumukseksi konstruoidusta” mahdollisten suostumisasteiden jättämiseksi auki.
- 9 Julkisuus tuottaa suostumusta kierrättämällä diskursseja, jotka rakentavat ajankohdan ”arkijärkeä” ja esittävät vallitsevan järjestyksen luonnollisena ja/tai oikeudenmukaisena, eivät kuitenkaan yksinkertaisesti pakkosyötetyin metkuin. Päinvastoin kypsässä muodossaan julkisuuteen sisältyy riittävästi osallistumista ja se edustaa riittävän moninaisesti eri etuja ja näkemyksiä, jotta useimmat ihmiset voivat useimmiten tunnistaa itsensä sen diskursseista. Jopa ihmiset, jotka suostumuksen sosiaalinen rakentaminen jättää viime kädessä lehdellä soittelemaan, kykenevät silti löytämään julkisuuden diskursseista esityksiä eduistaan, pyrkimyksistään, elämänpulmistaan ja huolenaiheistaan. Tarpeeksi lähelle tulevina esitykset löytävät kaikkopuhjaa heidän omista eleytyistä minäkuviistaan, minuuksistaan ja tuntemuksistaan. Heidän suostumuksensa hegemoniseen hallintaan taataan ottamalla varteen heidän kulttuurisesti rakennetut näkökulmansa ja liittämällä ne toisiin kulttuurisesti rakennettuihin näkökulmiin hegemonisissa yhteiskuntapoliittisissa projekteissa.
- 10 Haluan ottaa etäisyyttä siitä aivan liian köykäisestä argumentaatiotavasta, jolla Habermasia on joskus vastustettu. Tarkoitin väitettä, että luokkayhteiskuntien julkisuuksien ideologiset tehtävät murentavat normatiivisen ihannenäkemyksen. Pidän tätä vääränä johtopäätöksenä. Näet aina voidaan vastata, että toisissa oloissa – esimerkiksi kun luokan, sukupuolen ja muiden pinttymien eriarvoisuutta tuottava voima on poistettu päiviltä – julkisuudella ei enää olisi ideologista tehtävää, vaan siitä tulisi pysyvästi demokraattista kanssakäymistä. Sitä paitsi, kuten Habermas on monesti tähdentänyt, julkisuuden luokkatehtävä ei edes vallitsevissa luokkayhteiskunnissa ammenna sen merkitystä tyhjiin. Päinvastoin julkisuuden idea toimii myös tässä ja nyt demokraattisen vuorovaikutuksen mittakeppinä, jota käyttäen vallitsevien julkisuuksien rajoituksia voidaan arvostella. Korostan sitä, että jopa revisionistinen tarina ja Gramscin teoria – jotka siis panevat julkisuuden epäilyttävään valoon – ovat itse mahdollisia vain julkisuuden ansiosta. Juuri idea julkisuudesta tarjoaa käsitteellisesti mahdollisen tilanteen, jonka pohjalta revisionistit voivat arvostella sen epätodellista toteutumaa.
- 11 Teoksessaan *Distinction* Pierre Bourdieu (1984) on rakentanut näistä prosesseista valaisevalla tavalla teoriaa nojautuen ”luokkahabituksen” käsitteeseen.
- 12 Kuten Habermas toteaa, tätä kehityssuuntaa on kärjistänyt mediaomistuksen keskittyminen myöhäiskapitalistisissa yhteiskunnissa. Keskittymisen jyrkästä noususta Yhdysvalloissa 1900-luvun puolenvälin jälkeeseen ks. Bagdikian (1983). Vastakohtana tälle tilanteelle muodostavat joiltain osin maat, joissa on valtion omistama ja ohjaama julkisen palvelun televisio. Silti on kyseenalaista, onko alistetuilla ryhmillä niissäkään yhtäläinen pääsy julkisuuteen. Sitä paitsi poliittiset-taloudelliset paineet ovat monissa näistä maista edistäneet viime aikoina viestintien yksityistämistä. Osittain tämä heijastelee pulmia, joita julkisen palvelun viestimillä on niiden joutuessa kilpailemaan ”markkinaosuuksista” USA:ssa tuotettua massaviihdettä välittävien yksityisten kanavien kanssa.
- 13 Tämä henki on siivittänyt esimerkiksi ehdotuksia vaalikampanjoiden rahoitusuudistuksiksi, joiden tarkoituksena on estää taloudellisen vallan tunkeutuminen julkisuuteen. Tarpeetonta sanoakaan, että mittavan yhteiskunnallisen eriarvoisuuden vallitessa on paljon parempi saada tällaisia uudistuksia voimaan kuin jäädä ilman niitä. Toisaalta niistä ei kannata odottaa liikojia, kun otetaan huomioon sen tapaiset herruuden ja eriarvoisuuden epämuodolliset vaikutukset, joita tarkasteltiin yllä. Viimeaikainen ajatuksista rikkain liberaalin kannan puolustus on peräisin kirjoittajalta, joka ei muissa suhteissa ole liberaali, ks. Walzer (1983). Toista hyvin kiintoisaa lähestymistapaa on ehdottanut Joshua Cohen. Ottaessaan kantaa tämän artikkelin aiempaan versioon hän väitti, että yhteiskunnallisten liikkeiden, yhteenliittymien ja poliittisten puolueiden muotoutumista edistämään suunniteltu politiikka edistäisi tasa-arvoista osallistumista paremmin kuin yhteiskunnalliseen yhdenvertaisuuteen pyrkivä politiikka. Hänestä jälkimmäinen vaatisi uudelleenjakoponnisteluja, joista aiheutuu ”kuollutta painoa” ja siten hävikkiä. Tuen ilman muuta sen tapaista politiikkaa, jota Cohen suosittelee, kuten myös hänen yleisempää pyrkimystään kohti ”yhdistysdemokratiaa”. Artikkelini moninaisia julkisuuksia ja vahvoja julkisoja käsittelevät alaluvut puhuvat samansuuntaisten

järjestelyjen puolesta. Toisaalta en ole vakuuttunut väitteestä, että tämä politiikka voi johtaa tasa-arvoiseen osallistumiseen yhteiskunnallisen eriarvoisuuden vallitessa. Minusta tämä tuntuu politiikan itsenäisyyttä korostavan liberaalin näkemyksen uudelta muunnelmalta – näkemyksen, jonka Cohen väittää muuten torjuvansa, ks. Cohen (1990).

- 14 Kantani ammentaa Karl Marxin edelleenkin lyömättömästä liberalismikritiikistä hänen kirjoituksensa *On the Jewish question* ensimmäisessä osassa. Tästä johtuu tämän artikkelin alaotsikon Marx-mukaelma.
- 15 Kantani tässä alaluvussa on suurkiitoksen velkaa Cohenin (1990) esittämille teräville huomioille tämän artikkelin aiemmasta versiosta.
- 16 Olen luonut ilmaisan ”vallattomien vastajulkisuus” yhdistämällä kaksi termiä, joita muut teoreetikot ovat äskettäin käyttäneet hyvällä menestyksellä omiani vastaaviin tarkoituksiin. Termi ”vallaton” tulee Gayatri Spivakin (1988) artikkelista *Can the subaltern speak?*. Termi ”vastajulkisuus” tulee Rita Felskin (1989) teoksesta *Beyond feminist aesthetics*.
- 17 Olen eritellyt tarpeita koskevan feministisen vastadiskurssin poliittista merkitystä aiemmassa artikkelissani, ks. Fraser (1989b).
- 18 Eley jatkaa toteamalla, että kyse on oikeastaan vain ”Habermasin julkisuusidean ulottamisesta koskemaan laajempaa julkisen aluetta, missä yhtäältä esivalta rakentuu järkipärisenä ja legitiiminä mutta missä toisaalta yhteiskunnan vallattomat ryhmät voivat myös kiistää sen ehdot, muuntaa niitä ja joskus kumotakin ne” (Eley 1992, 321).
- 19 Minusta näyttää, että julkiset keskusteluareenat ovat tärkeimpiä paikkoja, joilla sosiaalisia minuuksia luodaan, puretaan ja luodaan uudelleen. Niitä ei vain ole äkätyä tällaisiksi. Kantani on vastakkainen erilaisille minuuden rakentumisen psykoanalyttisille selityksille. Nehän sivuuttavat sen muovaavan merkityksen, joka ydinperheen ulkopuolisella jälkioidipaalisella diskursiivisella vuorovaikutuksella on. Näin ne eivät pysty selittämään minuuden ajallista muuttumista. Minusta on onnetonta, että suuri osa nykyfeminististä teoriaa on ammentanut sosiaalista minuutta koskevan ymmärryksensä psykoanalyttisistä malleista ja lyönyt laimin sen tutkimisen, kuinka minuus rakentuu suhteessa julkisuuksiin. Edellä tarkasteltu revisionistinen julkisuushistoria auttaa palauttamaan tasapainoa tunnistaessaan julkisuuden minuuden rakennuspaikaksi. Olen kuvannut sosiaalisen minuuden diskursiivista luonnetta ja arvostellut minuuden psykoanalyttistä lähestymistapaa aiemmassa artikkelissani, ks. Fraser (1992).
- 20 Olen esittänyt tämän kannan myös artikkelissani Fraser (1986). Ks. myös Young (1987).
- 21 Yhden historiallisen julkisuuden retorista erityisyyttä erittelee Warner (1990).
- 22 Voitaisiin sanoa, että syvimmältään jokainen on mestitsi eli sekarotuinen. Ehkä paras vertauskuva tässä yhteydessä on Wittgensteinin idea perheyttäisyydestä, eli erojen ja samanlaisuuksien ristiin rastiin päällekkäin kutoutuvasta verkostosta, jossa yksikään lanka ei kulje jatkuvana läpi kokonaisuuden. Artikkelini *Uses and abuses* (1992) kuvauksessa painotan kulttuuristen minuuksien mutkikkautta ja diskurssien merkitystä niiden rakentumisessa. Käsitettä *metisage* hyödyntävistä kuvauksista ks. Anzaldúa (1987) ja Lionnet (1989).
- 23 Näissä suhteissa julkison käsite eroaa yhteisön käsitteestä. ”Yhteisö” viittaa rajoitettuun ja pitkälti yhdenmukaiseen ryhmään. Sillä on usein yksimielisyyden sivumerkitys. ”Julkiso” sitä vastoin painottaa sanallista vuorovaikutusta, jolla ei periaatteessa ole rajoja eikä päätepistettä. Tämä puolestaan edellyttää näkökulmien moninaisuutta. Siten idea julkisosta voi mahdollistaa piiriinsä sisäiset erot, vastakkaisuudet ja mittelit paremmin kuin idea yhteisöstä. Julkisuuden ja moninaisuuden yhteyttä kuvaa Arendt (2002 [1958]). Yhteisökäsitteen kritiikistä ks. Young (1989).
- 24 Tässä artikkelissa en tarkastele suoraan merkitystä (1) ”valtioon liittyvä”, jos kohta otan seuraavassa alaluvussa esiin joitakin tätä merkitystä sivuavia seikkoja.
- 25 Tämä vastaa demokratiateoriassa näkökantaa, jota Paul Feyerabend on puolustanut tieteenfilosofiassa, ks. Feyerabend (1988).
- 26 Liberaalis-yksilöllinen malli korostaa puolestaan näkemystä, jossa politiikkaa määrittävät oman edun mukaiset, yksilölliset mieltymykset. Pohtiva keskustelu sanan varsinaisessa mielessä syrjäytyy tyystin. Sen asemesta poliittisessa keskustelussa on kyse yksilöllisten mieltymysten listaamisesta ja kaupankäynnistä, sellaisten muotojen hakemisesta, jotka tyydyttävät eri monia yksityisetä kuin mahdollista. Asettamuksena on, ettei ole olemassa mitään eri yksilöllisten etujen summan ylittävää yhteishyvää, jolloin yksityisedut ovat poliittiseen keskusteluun kelpavaa ainesta.
- 27 Tämä seikka käy muuten yksiin Habermasin viimeaikaisen normatiivisen ajattelutavan hengen kanssa. Hänhän korostaa demokraattisen julkisuuden proseduraalista menettelytapamäärittelyä sisällöllisen määrittelyn sijasta. Tällöin julkisuus määritellään määrätapaan sujuvan sanallisen vuorovaikutuksen areenaksi eikä areenaksi, jolla käsitellään määrääihteitä tai -pulmia.

- Siten mikään ei rajoita keskusteltaviksi sopivia aihepiirejä. Seyla Benhabib puolustaa tätä Habermasin ajattelun tiukkaa sitoutumista menettelytapapuoleen juonteena, joka tekee tämän julkisuusnäkemyksestä ylivertaisen suhteessa vaihtoehtoisin käsityksiin. Ks. Benhabib (1992).
- 28 Tavallisesti mutta ei aina. Kuten Josh Cohen on tuonut esiin, poikkeuksia ovat yksityisyyden hyödyntäminen tapauksessa *Roe vastaan Wade*, Yhdysvaltain korkeimman oikeuden ratkaisussa, joka laillisti abortin, ja tapauksessa *Bowers vastaan Hardwick*, jossa tuomari Blackmunin erivä kanta johti osavaltioiden sodomanvastaiset lait säilyttävään päätökseen. Nämä esimerkit osoittavat, että yksityisyysretoriikka taipuu moneen suuntaan eikä ole yhdensuuntaista ja väistämättä vahingollista. Toisaalta yksityisyysretoriikan vankempi perinne on kiistatta tukenut eriarvoisuutta rajoittamalla väittelyä. Lisäksi monet feministit ovat tuoneet esiin, että jopa yksityisyyden hyödyntäminen ”hyvässä tarkoituksessa” tuottaa nykyisissä yhteyksissä joitakin vakavia kielteisiä seuraamuksia. Siten näissä yhteyksissä sukupuolivalta on parempi haastaa toisin diskursiivisin perustein. ”Yksityisyyteen” nojaavan puheen puolustuksesta ks. Cohen (1990).
 - 29 Tähän on monia mahdollisuuksia. Voidaan turvautua esimerkiksi markkinasosialismin tapaisiin sekamuotoihin.
 - 30 Käytän ilmaisua ”tavallaan suora demokratia” viitatakseni itsehallinnon sekamuotojen mahdollisuuteen. Niihin kuuluu edustajien, johtajien ja suunnittelijoiden demokraattinen valinta toimiin, joilla heille asetetaan tiukat tilivelvollisuusvaatet esimerkiksi valinnan peruutuksen uhalla.
 - 31 Tarkoitan sekatapausten mahdollisuudella järjestelyä, jossa edustuksellisille päätöksentekojen asetetaan veto-oikeuden ja erottamisuhan voimalla hyvin tiukka tilivelvollisuus ulkopuolisille julkisille. Tällaiset sekamuodot saattavat olla toivottavia joissain oloissa mutta eivät varmastikaan kaikissa.

Kirjallisuus

- Anzaldúa, Gloria (1987). *Borderlands – la frontera: The new mestiza*. San Fransisco, Spinsters Books.
- Arendt, Hannah (2002 [1958]). *Vita Activa*. Tampere, Vastapaino.
- Bagdikian, Ben H. (1983). *The Media Monopoly*. Boston: Beacon.
- Benhabib, Seyla (1992). Models on public space: Hannah Arendt, the liberal tradition, and Jürgen Habermas. Teoksessa Calhoun, Craig (toim.). *Habermas and the Public Sphere*. Cambridge, Mass.: The MIT Press, 73–98.
- Bourdieu, Pierre (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of pure taste*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Cohen, Joshua (1990). *Comments on Nancy Fraser's 'Rethinking the public sphere'*. Julkaisematon käsikirjoitus, esitetty Amerikan filosofiyhdistyksen keskijaoston kokouksessa, New Orleans, huhtikuu 1990.
- Davidoff, Leonore & Hall, Catherine (1987). *Family fortunes: Men and women of the English middle class, 1780–1850*. Chicago: University of Chicago Press.
- Felsk, Rita (1989). *Beyond feminist aesthetics*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Feyerabend, Paul (1988). *Against method*. New York: Verso.
- Fraser, Nancy (1986). Toward a discourse ethic of solidarity. *Praxis International* 5: 4, 425–29.
- Fraser, Nancy (1989a). What's critical about critical theory? The case of Habermas and gender. Teoksessa Fraser, Nancy. *Unruly practices: Power, discourse and gender in contemporary social theory*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 113–143.
- Fraser, Nancy (1989b). Struggle over needs: Outline of a socialist-feminist critical theory of late-capitalist political culture. Teoksessa Fraser, Nancy. *Unruly practices: Power, discourse and gender in contemporary social theory*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 161–190.
- Fraser, Nancy (1992). The uses and abuses of French discourse theories for feminist politics. Teoksessa Fraser, Nancy & Bartky, Sandra (toim.). *Revaluing French feminism: Critical essays on difference, agency, and culture*. Bloomington: Indiana University Press.
- Geoff Eley (1992). Nations, publics, and political cultures: Placing Habermas in the nineteenth century. Teoksessa Calhoun, Craig (toim.). *Habermas and the public sphere*. Cambridge, Mass.: The MIT Press, 289–339.

- Habermas, Jürgen (1962). *Strukturwandel der Öffentlichkeit: Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft*. Neuwied: Luchterhand.
- Habermas, Jürgen (1987). *The theory of communicative action, vol. 2. Lifeworld and system: A critique of functionalist reason*. Boston: Beacon.
- Landes, Joan (1988). *Women and the public sphere in the age of the French revolution*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.
- Lionnet, Françoise (1989). *Autobiographical voices: Race, gender, self-portraiture*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.
- Mansbridge, Jane (1990). Feminism and democracy. *The American Prospect* 1: spring 1990, 126–139.
- Ryan, Mary P. (1990). *Women in public: Between banners and ballots, 1825–1880*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Ryan, Mary P. (1992). Gender and public access: Women's politics in nineteenth century America. Teoksessa Calhoun, Craig (toim.). *Habermas and the public sphere*. Cambridge, Mass: The MIT Press, 259–288.
- Spivak, Gayatri (1988). Can the subaltern speak? Teoksessa Nicholson, Cary & Grossberg, Larry (toim.). *Marxism and the interpretation of culture*. Urbana: University of Illinois Press, 271–313.
- Walzer, Michael (1983). *Spheres of justice: A defence on pluralism and equality*. New York: Basic Books.
- Warner, Michael (1990). *The letters of the republic: Publication and the public sphere in eighteenth century America*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- White, Lucie (1990). Subordination, rhetorical survival skills and Sunday shoes: Notes on the Hearing of Mrs. G. *Buffalo Law Review* 38: 1, 1–58.
- Young, Iris (1987). Impartiality and the civic public: Some implications of feminist critiques of moral and political theory. Teoksessa Benhabib, Seyla & Cornell, Drucilla (toim.). *Feminism as critique*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 56–76.
- Young, Iris (1989). The ideal of community and the politics of difference. Teoksessa Nicholson, Linda J. (toim.). *Feminism and postmodernism*. New York: Routledge, Chapman and Hall, 300–323.